

ARMANC
Jî mehê
carekê
dertê
Hejmar: 118-119
Tîrmeh-Tebax
1991
Buha: 15 Skr.
3 DM

Armanc

SERXWEBÜN DEMOKRASİ SOSYALİZM

ARMANC
Monthly
Kurdish
Magazine
No: 118-119
July-August
1991
Price: 15 Skr.
3 DM

Ev cara 4'an e ku ordiya Tirk dikeve Kurdistana Iraqê

Wahşeta Ordiya Tirk

□ Cîhan bê deng ma. Tenê Almanya, Swîsre, Sovyet û Swêdê bi resmî êriş protesto kirin.

□ Ordiya Tirk bi qewetekê

Di 5'ê Tebaxê de ordiya Tirk bi emrê hukûmeta Mesûd Yilmaz êrişêke mezin bir ser Kurdistana Iraqê. Berê bi 40 balafirên şer yên F-4 û F-104 rabûn û 40 km. ketin hundîre Kurdistana Iraqê û li herêmê Durjî, Harkûrt, Xerazok, Qorata, Mola Siwar, Spindar û Lolan li gor beyanên serokwezîre Tirkîye kampê PKK'ê û li gor çavkaniyê Bereya Kurdistan gundan bombebaran kirin. Van "seferen" balafirên herbê 5 rojan ajotin û di van 5 rojan de 132

mezin eriş bir ser Kurdistana Iraqê. Bi vê êrişê armanca dewleta Tirkîye ew e ku di nav sinorê Kurdistana Iraqê de herêmeke tampon çêke.

de qui bike û têkoşîna tevgera rizgarixwaza milî bifetisine.

Berbirsîyarên ordî û hukûmeta Tirk sebebê êrişê, wiha îzah dikin; "piştî şerê Xelîcê li Bakûrê Iraqê valayıya otoriteyekê çêbûye û cûdexwaz li vir bi cî bûne û êrişî xelkê û eskerên me dikan." Rojek berî êrişâ ordiya Tirk, li gundê qeza Şemdinlî, Semanîyê 11 eskerên Tirk ji alî PKK ve hatibûn kuştin û 7 jî hatibûn revandin.

Dûmahîk r. 11

Dewleta Tirk di şerê li hember gelê me de gaveke nuh avêt

Terora vekiri

Leşkerên Tirk bê hedef gullan li mirovan direşinin, kadroyen welatparêz, şoreşger ji malên wan, ji karê wan direvinin.

Leşkerên Tirk devê tivingên xwe kirin singa bi deh hezaran kesen ku besdarî rakirina cenazê V. Aydin bûn (Foto: Armanc)

Dewleta Tirk ji nîvê meha Heziranê û vir de ye li hember gelê Kurd dest bi terorek nuh kiriye. Di vê pêla nuh a terorê de tu qaide û şekil tuneye. Teroreke vekiri li hember gelê me dimeşine; leşkerên Tirk bê hedef gullan li mir-

ovan direşinin, kadirê welatparêz, şoreşger ji malên wan ji karê wan direvinin. Bê mahkeme, bê pirs li kuçan, li gundan xelkê dikujin.

Terora nuh ya dewletê berê xwe daye bajaran û kesen pêşkêsiya tevgerên ge-

Li Yekîtiya Sovyet darba nebiserketî

Di 19'ê Tebaxê de ji alî komîteyeke ji heşt kesan, di bin serokatiya aligirê M. Gorbaçov, Genadî Yaneyev de li Yekîtiya Sovyet darbeyek çê bû. Darbe, ji alî muxalefeta xelkê ve, ku serokatiya vê muxalefetê Boris Yeltsin dikişand, piştî 72 saetan hat pûçkirin û komîta derbê belav bû. Piştî bi serneketina darbê Gorbaçov ji havîngeha xwe ya li Krimê, ku li wir ji alî darbeciyan ve girti bû, bi balefirekê vegeriya Moskovayê û serokkomariya xwe disa dewr girt.

Di nav wê komîta heşt kesi, de Genadî Yaneyev (aligirê Gorbaçov), Wezîrê Parastinê Dîmîtri Yazov, Serokê KGB'ê Vlademîr Kurutçov, Serokwezîr Valentin Pavlov û Wezîrê Hundur Boris Pugo ji hebûn. Piştî têkçûna darbê Wezîrê Hundur Boris Pugo intixar kir, yê din jî hatin girtin. Di dema liberxwedana milet de 3 kes ji gel hatin kuştin.

Boris Yeltsin'e goya ku bi navê demokrasiyê li hember derbê derket, piştî têkçûna darbê faaliyetên Partiya Komunist ya Rûsyayê da sekinandin û nehiş rojname û kovarên partiyê derbiçin. Keşenê muxalefetê ji ji vê rewşê feyde girtin û êrişî avayî û timsalên Partiya Komunist kirin.

Gava rojnama me ket çapê li Sovyetê tevlîheviyek mezin hebû. Gorbaçov ji sekreteriya Partiya Komunist istifa kiribû, otorita wî zeif û ya Boris Yeltsin ji bi hêz bûbû. Li her derêne welet xwepêşandan çedibûn.

Li welat û li derveyî welat

Qatlîama li Diyarbekirê hat protestokirin

Bîstek ji meşa li ber derê konsolosxanan Tirk a Hambûrgê. (Foto: Armanc)

□ Li Diyarbekirê, Batmanê, Çoruh, Erboranê, Bisimîlê, Nusêbinê, Li-

Pasûrê û li gelek c

zirê, Silopiyê, Hêne,

tin girtin, şofêrên ti-

ran hatin birîn.

□ Li de

terorî ben bar

hatin işxalkirin.

Tirkîye hatin kevirroyen şirketa balafira nitting hatin çekirin.

Dûmahîk: r. 9

Teror û Tevgerên Gelêri

Li Kurdistanê di van du mehêne dawî de terorek mezin û nuh li Kurdistanê pêl daye. Hedefa vê terora dewletê tevgera gelêri ya netewî û demokratik e.

Di Buhara 1989'an de dema gundiyen Şirnaxê, Cizirê zora tirsê birin û bi girseyî dakin serê riyan, esnafên bajarênu Nussebinê, Cizirê, Herzexê, Dêrikê, Farqînê derebeyen dikanen xwe anîn xwarê, êdi têkoşina netewî û demokratik gihîştibû qonaxeke nuh. Êdi Kurdistan ne Kurdistana berê bû. Gundiyen Kurd, esnafên Kurd kezeva tirsê qelastibûn û bi dengeki bilind ji zulm û zora mili ya dewletê re digotin bes! Ew jî têgihiştibûn ku dawiya tirsê nayê, ji zulm û zora dewletê re hustu xwarkirin, zulm û tehdideke nuh a dewletê bi xwe re tîne. Çare serihildan e, li berxwedan e.

Despêkirina van tevgeren gelêri dewleta Tirk tîrsand, xofek mezin xist dilê kolonyalistan. Wê demê serokatiya dewletê ji bo pêşgirtina tevgeren gelêri li hevcivîyan; tedbirâ ku dîstun; hîn bêtir teror bû.

Li hember terora dewletê, bersîva gelê Kurd ji hîn bêtir pêşdebirin û firekirina tevgeren gelêri bû. Di sala 1990' de meş, protesto, girtina dikanan, boykotkirina mekteban li Kurdistanê geleki bi pêş de cû. Destûpiyên hêzên dewletê li hev geriyan, li hember hişyarbûn û vê coşa milet şas man. Dewlet ji aliyekevi ve bi rakirina qanûna 2932'an -qanûna ku axaftina bi Kurdi qedexe dike - û bi "efuya bi şerî" -ji bo yek çare kêmkirina cezayen hefsiya -xwest muxalefeta netewî û demokratik a gelê Kurd sist bike û ji aliyekevi din ve jî bi derxistina qanûna "anti teror" xwest pêşiyê li tevgera demokratik a legal bigre. Qanûna Esasi ya 12'ê flonê têr nedikir, di ser re bi vê qanûna nuh, cezayen xebata Kurdiyyê du-sê qat zêde kirin. Ci bi derxistina van qanûnen nuh be û ci ji bi kirin û terora xwe be, dewletê xwest muxalefeta demokratik bi tevayî derxe serê çiyan, wan mecbûni illegaliteyê bike.

Lê van tedbirêne dewletê ji bi kêri tişteki nehatin. Di buhara 1991'ê de tevgeren gelêri hîn firehtir bûn û şiyarbûna netewî di nav milet de hîn bêtir şax da. Kurdistan ji alî tevgeren gelêri ve bû bombe ya bi seet, rojê li derekê teqîya. Pêlên liberxwedana gelêri wek lehiyê rabûn û tîrsa ji kolonyalistan û ji hin hebûnen dewletê ji li ber xwe birin. Li hember vê pêşveçûyina gelê Kurd, tîrsa dewletê gihîşt merhela panîkê.

Ji bo pêşgirtina daxwazên adil ên netewî û demokratik ên gelê me bêyi zulm, teror û qirkirinê tu rê di destê hêzên kolonyalist de tuneye. Ew Tirkiya ku di çavên Ewrûpiyan de derbasî idara demokrasiyê bûbû û xwedêgiravî bi demokrasiyê dihat idarekirin, huquq û Qanûna Esasi ya hebû bi qanûna "anti-teror" ku hîn çend meh berê wek tedbirekê derxistin, dan ber piyêne xwe. Ji teroristan ji teroristir bajar gullebaran kirin, berê tivingen xwe dan xelkê Kurd, yek yek kes revandin, bombe xistin avahî û tirimbêlên şexsiyet, pêşeng û têkoşerên tevgeren getêri.

Têkoşina gelêri ya legal a li Kurdistanê, dewlet mecbûni illegaliteyê kir. Dewlet iro di rewşek wisa de ye ku nikare li kini-nen xwe xwedi derkeve.

Li hember vê terora nû ya dewletê ji çare berdewamkirina tevgeren gelêri ên girseyî ye. Li hember cînayetên dewletê bêdeng-mayin, paş ve gavavêtin ne çare ye. Terorê nade sekinandin û kesen mayî ji terorê xelas nabin. Dawiya dawî civateke terorizekir çedike. Li hember her cure terorîzmê, tevgeren gelêri wek demanê çavê kul e.

Terora dewleta Tirk tenê xwe bi sînorêne Kurdistanê Tirkîyê nagire. Ordiya Tirk di destpêka vê mehê de bi balafir, tanq û çekêne giran ve li dor 30.000 lesker û caş, êrisi Kurdistanê Başûr kir. Bêguman ev ne cara pêşî ye ku terora Tirkîyê xwe li Kurdistanê Başûr nişan dike. Di van şes salêne dawî de ev bû cara çaran e ku ordiya Tirkîyê êrisi Kurdistanê Başûr dike.

Di vi warî de dewleta Tirk hîn ji pêş de diçê, welatên cîranen xwe yên din ji tehdît dike, dibêje "terorist li ku dibin bila bibin, emê li wir li wan xin". Ev jî tê wê maneyê ku Tirkîyê, wê qada kirinên xwe yên teroristî hîn firehtir bike.

Xwedêgiravî Tirkîyê bicikirin û bi besdariya "hêzên çakuç" wê Kurdistanê Başûr ji êrisen Seddam biparasta! Îcar gava şivaniya pez bidur, wey li halê wî pezi...

Redaksiyon: M. Eli Zinare Xano, Hesen Mizgin, Mirza Bextiyar, Lewend Fîrat, S. Rêving
Redaktör berpîrsîyar: M. Eli
Berpîrsîyar beşê Dimîlkî: Mahrîsanî

Adres : Armanc
P. Box: 152 16
161 15 Bromma
Sweden

Telefon: 46-8-303135
Telefax: 46-8-601525

Ansvarigutgivare:
Kurdiska Demokratiska
Arbetar Unionen
Postadress: 50 37 99-9
ISSN: 0346 7355

Davîd Ross: "Kurd comerd in"

Doktora eskeri ya Awustralyayî kaptan Jane Morris li Kurdistanê Iraqê li nexweşan mîze dike

S. B. Sorekli/Sydney

Piştî felaketa ku hat serê Kurdên Kurdistanê Iraqê, ji herderê dînyayê -ci ji aliye hukumetan ve û ci ji ji aliye organîzasyonên humanîter ve alîkarî ji wan re hat şandin. Bi saya vê alîkaryê bû ku li serê çiyayen bilind gelek ji mirinê xelas bûn û dîsa vegeyî mal û warêne xwe.

Yek ji van alîkaryan; alîkarya hukumeta Australya bû. Hukumeta Australyayê di buna Wezareta Parastinê de komiteyek çêkir. Komîte ji 75 kesen ku bi piranî doktor, muhendîz bûn tevî balafireke mezin hacet û derman şandin Kurdistanê û van kesan nêzî du mehan li Kurdistanê alîkarya multe-

ciyên Kurd kirin. Piştî vegera wan ez bi serokê Komîte David Ross re axaftim. Li gor gotina David Ross di bicikirina Kurdan de û bi taybetî ji di warê tendurustî de xîzmetek mezin ji Kurdan re kirine. Pirsa ava vexwarinê gelşek mezin bûye. Ava ku bi destê multeciyen diket pirr qirêj bûye û lewra dibû sedemê nexweşyan. Ross, dom dike dibêje; şîretên me di derheqê paqîjî û parastina ji nexweşyan de ji bo rojîn pêş bûn feydeyeke mezin.

Fikra Ross li ser Kurd û Kurdistanê ji ew e ku, wan ji Kurdan gelek hez kirine. Ross dibêje, "Kurd li diji dijwariya jîyanê pirr bi quwet in. Kurd merovê serbilind in. Parsê ji kesekî nakin. Naxwazin ji

herkesi re li ser rewşa xwe ya dijwar biaxin. Herwiha ew gelekomerd in. Ji biyaniyan re çay ikram dikirin û ku dema xwarinê bûya û bi israr dixwesitin em jî tevî wan bixwin, tevî ku pirr caran xwarina wan têra wan jî nedikir." Gelek bala Ross û hevalên wî kişandiye ku Kurd di şertên pirr dijwar de ji her bi hêvî ne û bi kêt in.

Tiştên ku herî bêtir di bîra Ross de maye ev e ku eger rojekê gelê Australya ji bikeve rewşekî wek ya Kurdan divê ku gelê wî ji karibe wekî Kurdan evqas bi hêz li ber xwe bide. Karekterê Kurdan yê bi hêz ji bo Ross tiştekî hêjayî methê bûye.

Di radyoya Swêdî de programa Kurdi

Demek berê Radyoya Swêdî ji bo Kurdên li Swêdê bîryarek dîrokî girt. Radyoyê ji bo lêkolîna amadekirina îmkanen weşandina programen bi Kurdi 50.000 kron pere texsîs kir.

Ji redaksiyona biyaniyan a radyoya Swêdî Jan Peterson û Sussane Stengberg wê lêkolîna îmkanen weşandina bi Kurdi bikin.

Jan Pettersson di beyana xwe ya ku dabû rojnama Arbetaren da weha dibêje "Kurd ji welatên cîhê têr û bi diyalektên cîhê diaxifin. Emê lêkolîna bikin ka di praktîkê de îmkana destpêkirina weşanen Kurdistanê ya tuneye. Komika lêkolîna wê rapora xwe zivistanê teslimî radyoyê bike. Biryara dawîn wê di sala 1993'an de bê dayin.

Herçiqas di dest de istatistikên esasî tunebin ji lê tê texmînkirin ku li Swêdê li dor

12000-15000 Kurd hene. Hejmareke mezin ji Asûrî û Suryanîyan ji bi Kurdi diaxifin. Kurd wek hemwelatiyên Tirkîyê, İranê, Iraqê û Sûriyê hattine hejmartin û her wisa hin ji wisa têr hesabkirin. Nedî-

arbûna hejmara Kurdan heta nuha astengek mezin bû li pêşîya muracatên ji bo bikarânina mafêne programen Kurdi di radyo û televizyona Swêdê de.

Li Kurdistanê Tirkîyê zarok îsal ji ji ișhalê qir bûn

Her sal havinê ji bêtedbiriyen hukûmetê, ji paşvemaya herêmê li Kurdistanê tîfo, ișhal dibe bîlaveke mezin. Bi sedan, carna ji bi hezaran hemwelatiyên me qir dîbin. Nemaze zarok.

Îsal ji bes di meha Heziranê de piraniya wan zarok, li dor sed kesi ji ișhalê mirin. Li Diyarbekirê di nexweşanan de li dor 1500 kesi tedawî dîbin. Di meha Heziranê de 8'ê wan zarok, 15 kes mirin. Li Bedlisê li dor 400 kesi bi şika nexweşîya ișhalê muracaatê nexweşanan kirin. Ji van 9 zarok mirin. Li Şernaxê ji 2 kes mirin. Li Mêrdinê herçiqas nexweşî ișsal li gor salen berê ne pirr belav bû ji, di meha Heziranê de 11 can girtin.

Stêrkek xuricî ji esmanê Diyarbekirê

Kalêciwan

Dinya bindestan tim tarî ye. Taristan û zilûmat e. Her û her li wan şev e. Roj li welatên bindest nade der... Heya ku ew welat û milet nîrê koledariyê û sitem û zordestiyê rakin. Wexta ku welat azad û rizgar dîbin, wê gavê şeva wan a tarî, qedera wan a qirêj, dadigere ronahiyê û tîrêjîn rojê di-din seranserê welat...

Ji ber ku dinya bindestan her dem taristan e, loma jî esmanê bindestan di van şevê tarî de bi stêrkan dixemilin. Hingî ku tarîtî kûr dibe, wisa jî ronahiyâ stêrkan gumre dibe, stêrke diçirisin, geş dîbin, şewq û şemala xwe didin çiya û zozanênil bilind, deşt û berrîyê fire, newal û zerîbênil kûr û keredeng. Li nizaran, li berwaran, li gir û mesil û diyaran, li rez û bostan û beyaran, di şevê tarî de mirov hişmet heyran e ku temaşa van stêrkan bike.

Şevê tarî giran in, zor in, bi asteng in û dirêj in. Di van şevan da hewesa merivan bi stêrkan tê. Meriv hewiya xwe bi van tûne. Guman û hîviya meriv xurt dikin. Meriv dizane jiyan heye. Di kûraniya şevê da meriv hem riya xwe bi wan derdixe û hem jî bi dîtina van stêrkan dema xwe dipîve. Çavê meriv li wan e heya ku stêrka sibê dide der. Helbestvanê Kurd, Tîrêj dibêje "Stêra si-beyê fereca xêrê ye, ne dûr e..." Em jî iro dîbinin û baş dizanin ku fereca xêrê ne dûr e.

Belê bi rastî vê şeva tarî, asteng, tengezar û bê melêziyê gelekî dom kir. 200 sal in ku çavê me li asimanê bê stûn e û li ber çavê me stêrke dixuricin. Dîroka me ya dewlemed û neteweyê Kur-dê qe-dîm bi sed sal û hezar salan pûc nabe û hîvî û gumanâ xwe qut nake.. Kurd dikarin 2000 salen din jî li ber xwe bidin û xwe ji neyaren xwe ra nizim nekin.

Kurd, ji stêrkan re dibêjin "Stêrku Pêr". Belkî ji stêrken mezîn re stêrke, ji yên biçûk ra pêr yan jî "pêwîr" dibêjin. Wek serdar û leşker, çiya miya, dar û ber û ên dîtir... Nav li stêrken mezîn danîn e. Wek Komka Sêviya, Termê Vajî, Stêrka Kerwankuj, Qurix û yêndin...

Gundiyan Kurdistanê vê yekê baş dizanin, di şevê tarî da mirov hew dibîne ku ji kûraniya es-

mana stêrkek xwuricî. Stêrke ji ezman digindirin, kaş dîbin heya ku ji ber çavê meriv winda dîbin. Ev bûyer merivan mehzûn dike. Li herêma me diben "qencekê Xwedê mir". Bivê nevê valayiyek dikeve dil û bedena meriv. Gelo çima? Belkî di van şevê tarî de hingî ku meriv mihtacê ronahiyê ye, mihtacê hevaliyê ye, ev dilêş ji ber wê....

Vedat Aydin stêrkek ji wan stêrken mezîn bû. Wek stêrka sibê fereca xêrê bû. Gelê Kurd, rê û rîzika xwe pê didit. Sebir û hewesa xwe pê taniya. Guman û hîviya xwe pê xurt dikir. **Vedat**, esmanê me dixemiland. Rewşa welatê me bû. Egid bû. Mêrxas bû. Şeva me ya tarî ron dikir. Li ezmanê me diçirisi... Dilê me geş, jiyana me xweş dikir **Vedat**. Bir û baweriya me pê xurt dîbin. Zîrek bû, dilovan bû, bawermend bû **Vedat**..

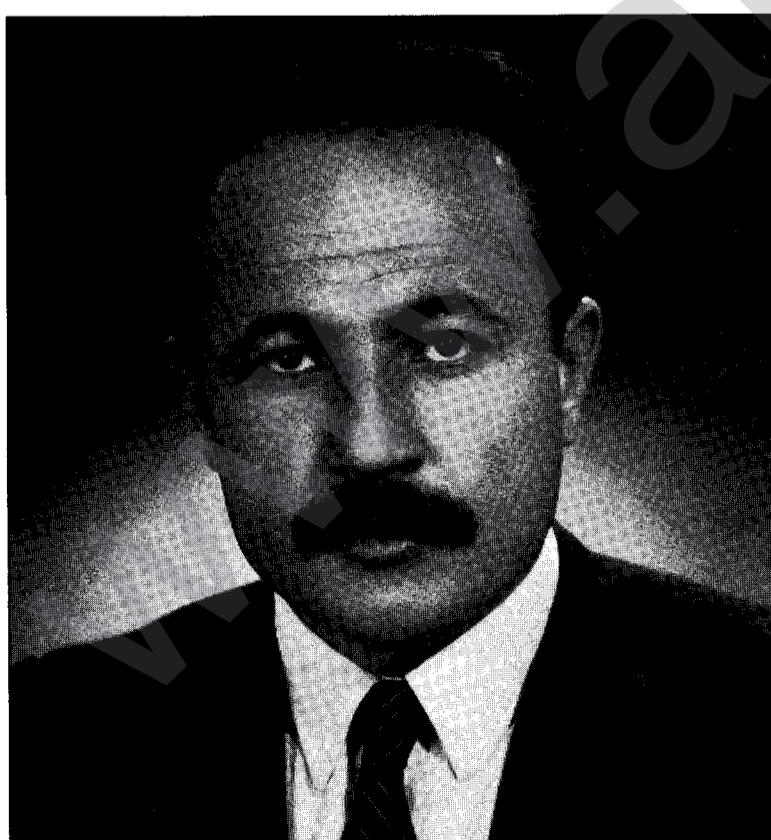
Stêrka me xuricî. Stêrka me çû ava. Stêrka me ji esmanê Diyarbekirê ket. Dilê me eşîya û di bedena me de valahiyek kûr çê bû... Dilê me jar û birîna me xedar û dijwar kir **Vedat**.

Belê hîviya me qut nebû. Tu caran gumanâ me qut nabe. Li esmanê me bi hezaran stêrken bi nav û nîşan diçirisin. Şewq û şemalê didin çarkenarê welêt.

Vedat, pirr mesaj da gelê Kurd. Yek ji wan mesaja zîmanê zikmakî bû. Li ser vê yekê gelek israr dikir û digot: "Zîmanê me, hebûna me ye. Em bê zîman ne tu tiş in". Ji ber vê yekê min bi vê Kurmanciya xwe ya nîvço bi zîmanê Kurmancî nîvîsi da ku **Vedat** ji min nexeyide. Vedat, stêrka **Gelawej** bû. Ciyê wî xweşmîri li cem şehîdîn nemir e...

Em Kurd, te ji bîr nakin **Vedat**. Di dilê me da tu yê her bijî. Xelkê Kurd gelek qedrê te zane. Serê xwe rake, li serihîldan û berxwedana Diyarbekirê û seranserê Gund û bajareñ Kurdistanê mîzeke! Tu ji welatê xwe ra bûyî Fereca xêrê **Vedat**... Sonda me mirin e. Lewra ku mirin di vê rê da gelek xweş û ciwan e. Jiyana bo bindestan ne jiyana e...

Kurtejiyana Vedat Aydin

Vedat Aydin di sala 1954'an de li hêla Bismilê, li gundê Haciya Kurda hatîye dînyayê. Dibistana destpêkê li gundê xwe, ya navîn li Bismilê, lise jî pêşî li

Diyarbekirê, dû re li Farqînê û li Qiziltepê xelas kir.

Sala 1978'an wî Enstituya Perwerdekarî ya Diyarbekirê (Eğitim Enstitüsü) beşê Sosyal

xelas kir û li Lîseya Ziya Gökalkap'ê dest bi mamostetiyê kir. Bi damezrandina DDKD (Komela Kulturî ya Şoreşgerên Demokrat) re, ciyê xwe di nav wê de girt û bû endamekî heri aktiv yê DDKD'e. Vedat Aydin 2 hef-te pişti Cûnta 12'ê İlona 1980'yî hat girtin. Û bi iddîya endametiya KİP (Partiya Karkerî Kurdistan) û DDKD'e hat mahkemekirin. Pişti 5 salen bi lêdan û işkencenêye, di sala 1986'an de ji hefsê derket. Ew salen ku di hefs û işkencenêye de bû, bi mîrânî li ber xwe da, rûhî xwe yê şoreşgerî û welatper-wî teslimî kolonyalistan nekir.

Pişti ji hefsê derket xebata xwe domand; di Komela Mafen Mirovî ya Diyarbekirê de bi aktivî xebîti. Ci bigre di hemû tevgerên li hember zordariyên ku li Diyarbekirê çêbûne ciyê xwe girt û serkêşî kir. Di sala 1990'ı de li Anqerê di kongra merkezî ya Komela Mafen Mirovî de bi Kurdî axift. Ji ber vê yekê hat girtin, di derheqê wî de mahkeme vekirin, 3 mehan di hefsê de ma. Di mahkemê de jî bi Kurdî axivî. Di Nîsana 1991'ê de bû serokê HEP'a (Partiya Ked a Gel) Diyarbekirê. Û heta roja şehîd ket jî serokê wê bû.

NEYNIK

Bavê Nazî

Fenomena Kurdî

Mirovê qels dê nikaribe bêyi hîmayeta mirovê xurt jiyana xwe ji tehlükê biparêze. Bi xwe paradoks ew e: navê lawaziyê tê ser wî mirovî, çimkî li kîleka wî, yê jê bi hêztir heye. Helbet li vir qanûna nisbiyetê rola xwe dilize...

Li gor vê qanûnê, miletê Kurd di destpêka sedsala me de ne wilo perişan û lawaz bû. Ü ji ber vê yekê jî, ji ber jîxwerazîbûna nisbî di heyama behirkirina İmparatoriya Osmanî de Kurdan hîmayeta welatên Rojava qebûl nekirin. Niha jî tiştekî berbiçav e, miletên herêmî yên ku iħfîdaba wan welatan qebûl kîrin, xwedi dewlet in û serbixwe ne. Lî herçî Kurd, ji ber nefsa xwe ya bilind û giyanê xwe yê aza heya iro ji mîletekî bindest e. Di vir de paradoks ew e ku ew rewîştîn qenc yên ku dîbin sebeb ku mirov azad bibe, bûn sedem ku Kurd kole bîmîn. Yanî ji ber serneçemandin û qebûlneki-rina xwe xûzkirinê Kurdan xwe xist qeyd û merbendaran.

Ü pirsek ne orijinal: Gelo kî serê xwe diçemine? Izopê zana heya ku kole bû, serî li ber seyidê xwe datanî, li gel ku bi zanabûn û felsefa xwe di ser hemû maqlûn civakê rî bû. Ev tê wê manê ku serîdanîna ji neçarî heye? Mane Spartakus jî tevî ku ji hemû kesen li hawîrdora xwe bi hêztir bû, lê cardin ji gelek caran çavê xwe diqumiçandin. Erê izop û Spartakus xwe nizim dikirin, lê tu caran teriyen xwe nidihejandin û çavê xwe pehn nedîkin.

Di vir de paradoks ew e ku mirovên zana û bi hêz dikevin nav sinifên koleyän. Ez nikarin vê pirsê nekim: Ma ev ne ji şetbûna xweristê ye? Ü pîrsa li pey pîrsê: Gelo kî çavê xwe pehn dike? Bi xwe Kurdan ji mêv ve gotiye: "Çavê li deriyan, xweli li seriyan". De bela Xwedê bi meteloka Kurdi re be û emê wê ji serê xwe bavêjin. Bi vê yekê careke din Spartakus di nav rewrewkan re, li heleba kuştinê, şur di dest de, pişti kuştina egidîn hemberî xwe, çavê wî li jor, li destê melîkê ye û li benda mizgîniya azadiyê ye... Wilo jî ew mirovén Sovyetî ku bi keda destê xwe çend ruble dane hev, bi çavê melûlî desten malfiroşan dinêrin û ji tîrsa ku wê mal tîra wan neke, xwe bi şelafî davêjîn desten kesen ji xwe kîmtîr, li ber çavê min diçin û tîn. Ü zarokên Kurdan ku bi çavê bêbawer li kartonên ku ji balafrîn têne xwar, dinêrin, ew jî li ber çavê min in. Gelo ev ci ye? Gelo ev xewn e? Çima ev sedege ji neviyên wan kesen ku rojekî ji rojan bûne sedema mehkûmkirina Kurdan ji mafen wan? Gelo çima ev sedege bi derengi? Gelo ma wan nedikarî bêyi lîstîka bi jiyana zarok û jînîn Kurd alîkariya xwe pêşkêş bikirana? Çima ev lîstîka gemarî bi navê xérâwazîye tê lîstîn? Ma ne Kurdan bi xwe axa xwe rizgar kiribû û dikarîbûn xwe xwedi jî bikin. Çima wêk nuha vêga rî li ber tank û balafrîn Seddam ne-hat girtin?

Careke din müfareqat dadikevin meydanê û careke din pîrsen di cihen xwe de û yêne di cihen xwe de têne kirin? Gelo çima mîletekî biu hejmara xwe weha pir, heya niha bê dewlet e? Gelo lîhatin e ku rojekî ji rojan Kurdistanaeke serbixwe nebûye? Heger ew li xwe xwedi dernekevin, çima emê ji wan re bibin xwedi?

Bi tenê dîrok dikare bersiva van pîrsan bide. Û ji bo azadiyê dîrok û xebata Kurdan ji dirêj e û pir dirêj e. Ü mîletekî ji yênen cihanê ji bo azadiyê xwe bi qasî Kurdan qurban nedaye. Bi vê yekê xuya dibe ku Kurd tu caran bi koletiya xwe qayîl nebûne û her tim xwestine xwe rizgar bikin. Lî ji bextreşîya wan re, her carê faktorên ji der ve bûne sedem ku ew negîhîn mafen xwe...

Ü galgal çedîbin: "Heger ew bi kîrî xwe bihatana, faktorên ji der ve ne ewqas girîng bûn". Ez jî dipirsim: Kîjan welatê cihana sîyem bêyi alîkariya derve bû xwedi dewlet? Heya ew İsraila ku geş bûye ji bi taybeti ji ber faktorên ji der ve cihê xwe girt û hebûna xwe didomîne. Ü roja iro, ma wê welatên Baltîk bêyi alîkariya ji der ve bikarîn serbixwe bîbin? Ji bo gelên din ci bê gotin, bila bê gotin û bi ci riye gihiştine mafen xwe, tecruben xas ji bo wan in. Çimkî herçî Kurd fenomenekî wan a xas heye û bi tenê bi wan ve hatîye gîrden û ji gelên cihanê bi tenê bûye behra wan...

Ev paradoks jî ji wan e ku hîç nayê famkirin. Gava Kurd doza dewleteke serbixwe dîkin, ji wan re dibêjin; realîteyek pişti Şerî Cihanî-hatiye meydanê û nabe bi wê bê lîstîn. Ev realîte jî ev e: ew sinorênu ku hene pêwîst e neyên xerakirin. Bi gotineke din ew riya vejetianê li ber Kurdan dignin...

Bâs e, îca çare? Mafekî di çerçewa her dewleta ku Kurdistan di nav xwe de perçê kirine? Ne xem e. Lî belê dîsa paradoks ew e ku gava Kurd ji bo otonomiye dîkevin tengaviyê û daxwaza alîkariye dîkin, ji wan re tê gotin: "Heqê me tuneye em destdirêjiya hundîrê welatekî serbixwe bikin. Madem doza otonomiye ye, problemeke hundîrîn e."

Pîrs; içar divê Kurd doza kîjan mafî bikin?

Bersiv; Ev fenomena Kurdi ye û ew pîrs e ya ku pêwîst e bê bersiv bîmine.

Zâhirîn civakê û yênen xweristê pir in. Ji bili paradoksan ecayîb ji hene. Ü jiyana gelê Kurd ji ecayîban e... Diyar e wê demek bê ku dayîkên Ewrûpî zarokên xwe bi jiyana zarokên Kurd bitirsinin. Ji wan re jiyana me çirok e û xewnên bi kabûs e, lê em wê jîyanê dijîn û temenên xwe yêni mayî tê de didominin.

RAMANÊN RAMANWERAN

Kurd û hêviyên bi guman

Riza Polat

Doza gelê Kurd meseleyeke herêmâ mî ya herî kevin û herî aloz e. Helkirin û çareserkirina pîrsa gelê Kurd pîr qûrs e. Lî tevlî van alozi û qûrsîyan jî iro li perçeyekî Kurdistanê hêviyên bi guman jî rû dane.

Di wexta şerê Iran û Iraqê de kesî dengê Kurdish nedibîhist, carna serkevîn û destkevtinîn berkevî jî dibûn, lê medya û rayagîşti ya herêmâ û a cihanê ev destkevtin li ser xana Iranê dihesibandin. Ji ber vê jî dengê tevgera Kurd heta qetîfama Helepcê bi xurû nedihat bîhîstîn.

Piştî Saddam Kuweyt dagir kir, mesela Kurd hîn nuh bala dinê kişand. Dewletîn Xerbî û rayagîşti dest bi munaqeşa rola Kurda li Iraqê û li herêmâ kîrin.

Ez bi xwe di wê baweriye de me ku her Kurdeki piçek agahdariya wî ji siyasetê hebe, dikare li ser daxwaz û armancên biyaniyan dûr û dirêj biaxife, lê ew Kurd wê nikaribe ne dûr û dirêj, lê bi kurtî jî li ser armanc û daxwazîn Kurdish biaxife. Ev rewa jî qelsiyek û sergêjiyekî dide tevgera Kurd.

Piştî Iraqê Kuweyt dagir kir, gelek Kurd fikirin ku fîrsendeke bê hempa ket destê Kurdish. Çunki meriv dikare bîbêje ku cara yekem bû ku menfeetîn Kurdish, Ewrûpiyan û yên Ereban li hev siyar dibûn. Vê rewşê jî dida xuyakirin ku pêwest bû Kurdish hazırlîya xwe bikirana, wekî ku sibehê wê idara welatê xwe bigirtana destê xwe. Ez dibêjim belku çend caran rû bi rû me ev girîngî anî bîra wan. Lî mixabin piştî ev fîrsenda dîrokî a mezin kete destê wan, diyar bû ku qet ne hazriyek wan tûnebûye.

Qelsiya Kurdish ji ci té?

Kurdîn ku di 15 rojan de Kurdistan rizgar kîrin, ji bo ci di du rojan de jî welat vala kîrin.

Ji bo ci "giftûgo" bi mehan kişand û dîkişîne? Ji bo ci cihê "giftûgo" yê ne cihêkî din, lê İllahî bû Baxdat?

Ji bo ci vê bêserûberiyê Kurdistan tarûmar û talan kîriye? Û ji bo ci Kurdish rastîya Iraqê û daxwaz û armancên Xerbî fêm nekirin yan jî nedîtin?

Bêguman van pîrsana her yek bi serê xwe munaqeşeyeke dûr û dirêj di-vê. Lî baweriye min ew e ku birade-rênen me yên Iraqî ne hazir in û naxwazîn van pîrsan munaqeşe bikin û derxîn ber çavan. Ev helwesta jî dibe sedem ku meriv nikare van pîrsan bi kûrîti munaqeşe û ronî bike. Lî pîr tîst hene ku meriv nikare xwe jê bide alî jî.

Wek berpirsiyariyeke dîrokî di hus tiyê meriv de ye ku meriv nîrîn û fik-rîn xwe di vî warî de bide diyarkirin. Bêguman ez naxwazîm tenya kil û kêmasyîn tevgera Kurd bidim pêş çavan.

Rastî çîma serokên tevgera Kurdistanî Iraqê pêşîya xwe nedîtin? Rastiya Kurdish ew e ku em Kurd hîn ne-gîhişîne merheleyeke ku bikarîbin menfeeta xwe û yên xeyrî xwe bidin ber hev û ji bo xwe encama yê derxin. Ger ne wiyo ba çîma hîn Celal Telebanî li Beyrût û Suriyê bû wî yê behsa damezrandina hukumetekê merkezî a Iraqî ji bo Kurd û Ereban bikira?

Celal Telebanî pêwest bû ku wekî her Kurdeki hesabîn Amerîka û ên xerbî fêm bikira û bida berçavan. Gelo Telebanî ji bo ci şasîtiyeke weha mezin kir?

Ez texmîn dikim pîr kesî fêm ki-

ribû ku Amerîkayê 700 hezar serbaz neşand jî bo ku li Iraqê hukmekî ne bi dilê wan bê serî. Ü tîstekî din jî, Amerîka, bi taybetî li Iraqê nahêle Şîrî bênen ser hukum.

Amerîka ev 13 sal in hewl dide ku Iranê bîne ser rê û tesîra Iranê li here-mê kêm bike; ev tîst bas eskere bû. Îcar wê çawan rê bide ku Iranekî din li herêmâ rû bide? Derveyî Amerîka û Xerbiyan, hesabê Tirkan û yê Ereban jî her wiha bû. Her partîyek û şexsiyetekî Kurd û siyasi pêwest bû hesabê van tiştan bikirana.

Usûla danûstendina ne wiha ye

Rengê guftûgoya iro, pir asteng û kosp derxistîne pêşîya Kurdish û Kurdishîn xwe jê bidin alî. Qesta min ne ew e ku "dan û stendin" tîstekî şas e, xelet e. Bi rastî di pîrsa "dan û standin" de jî xuya bû ku Kurdish me wexta gavekê diavêjin hesabê dûr û dirêj nakin. Çûna wefda Kurdish ji bo Bexdadê jî her tîstekî wiha bû. Heta iro jî nikarin bidin xuyakirin, ku wefda ji bo ci çû Bexdadê û ne çû ciyekî der-vayî Iraqê.

Ev nêzîkî pênc mehan e ku wefda Kurdish bi Iraqê re "dan û stendin" dike, lê bi rastî jî bo Kurdish jî û ji bo dinê jî ne vekiriye ku ev "dan û stendin" çawa diçe û ci tê muneqeqekirin. Çunki heta iro jî ekere nebûye ku Iraq dixwaze ci bide Kurdish û ci nede.

Min li jor jî bahs kir, usûla "dan û standin" ne wiha ye. Kurdish ne hazi-yek û ne jî komisyonen ku ji pisporan pêk tê, hene. Komisyonâ herî bilind û ya herî nizim jî disa Mesûd Barzanî, Celal Telebanî, Samî Abdurrahman yan jî Mahmut Osman e. Bi qeneeta min ne rast e ku Mesûd Barzanî bi wefda Iraqî re munaqeşeyen dîrokî û hwd bike.

Şiklê "dan û standin" baş dide xuyakirin ku em ji pîr tiştan re ne hazir in. Berfi her tîstî Kurd ne tenê bêhazîrî, bê pêşniyariyeke bi rîk û pêk çûn "dan û stendin". Heta vê dawiyê jî nuxteyên ku di beyana Iraqê û a Kurdish de hatine qebûlkirin ne tiştan siyasi û netewî bûn, piraniya wan daxwazîn mafê civakî û kultûrî bûn.

Lê vê dawiyê Cepha Kurdistanî programek hazir kir û nuha di çerçeva vê programê de munaqeşe berdewam in. Ev program ji çar bendan pêk hâtiye.

1- Ew gundênu ku rejîma Saddam wêrân kirine û gundênu ku Ereb lê hatine bicikirin, wê cardin teslimî Kurdish bikin û wê Kurd herin ser erd û warênu xwe (gundênu û mintiqâ hukmîzañî de û ën dervayî mintiqâ hukmîzañî jî dîkevin nav vê bendê).

2- İdare û qanûnên hukmîzañî wê bênen çêkirin û wê hemû muesesên idarî bi hukumeta hukmîzañî ve girêdayî bin.

3- Pîrsa demokrasî û a pirpar-tîtiyê.

4- Hudûdên mintiqâ hukmîzañî wê li gor hejmartina nufusa sala 1957'an be. Di wê salê de kîjan gund Kurdish bûn wê sînor ji wê derê dest pê bike.

Helwesta Iraqê dide xuyakirin ku ew "dan û stendin" wê pîr dirêj bajo. Raya hin terefîn Kurdish ne wek destpêkî ye. Bi rastî dema ku Kurdish bi serê xwe biryar dan û dest bi "dan û stendin" kirin, gavek girîng bû. Di dîrokî Kurdish de gavêni wiha kêm in. Wek min got pêwest bû ku guh bidana nîrînen dosten xwe, lê Kurdish tîstekî

din jî dan xuyakirin ku ew dikarin bi serê xwe jî hereket bikin.

Ji destpêka "dan û stendin" û vir ve hin terefîn Kurdish angajeyî hin tiştan din bûne. Ji serî heta nuha helwesta Tirkan ew e ku Saddam nemîne, ya girîng ew e. Turgut Ozal çend caran ekere da xuyakirin ku ger demokrasî li Iraqê bi cih bibe, otomoniye nedin Kurdish jî dibe. Qesta Ozal ji demokrasiye, çûna Saddam.

Çûn û hatina Celal Telebanî bo Tirkîyê û tiştan ku dibêje tirsekê dixe dilê meriv. C. Telebanî dest pê kîriye, dibêje, pîrsa esasî li Iraqê demokrasî ye, Kerkük hebe jî dibe, tunebe jî dibe (fêmkirina C. Telebanî ji demokrasiye ew e ku demokrasiya ku Ozal û Evren li Tirkîyê bi cî kîrine).

Piştî hewqas qiyamet û felaketa bi serê Kurdish de hatiye, wezîfa her Kurdeki ew ku menfeeta gel û welatê xwe berî her tîstî biparêze. Gava li Iraqê hukmekî bi ser Xerbî û ser Suûdî ve bê ser hukum, Kurdish wê nikarin alikariyê bi dest xînin, loma jî "demokrasiya" ku Ozal dixwaze girîng e, lê ne bi qasî mafê Kurdish. Ji ber vê yekê her Kurd lazim e iro şîyar be û bi benê xelkê danekeve bîrê.

Cepha Kurdistanî dikare welat wek hukumetekê idare bike

Îcar piraniya Kurdistanê di bin kontrolya Kurdish de ye. Cepha Kurdistanê pêwest e ku edî wek hukumetekê hereket bike. Lî Cephe ne rola hukumetekê, rola sendikayekê, yan jî rola komeleke xeyrî jî nalize. Iro li Kurdistanê yek jî nizane ku Cephe hazırlîya ci dike. Ne beyanek, ne rojnameyek û ne jî ajanseke xeberan heye. Ü iro ev aletanen bi qasî nan û avê ji bo xelkê girîng in.

Heta iro ji telefonek û telefaksek Kurdish tuneye ku rojane melûmatê bîdin dînyayê û gelê Kurdish. Em Kurdish jî ancax bi saya masmedia Xerbî tiştan dibîhîzin.

Ma ne mecbûrî ye ku iro ajanseke Kurdish hebe? Çîma partîyen Kurdish karin li bajarekî biçûk, wek Şegelewa 136 megeran vekin, ji bo ci wê nikarîn ji wan 136 megeran, du megeran bikin merkezeke ajansa xeberan.

Pîr sedemîn nerûniştina idare Cepha Kurdistanê hene. Yek ji wan sedemîn ew e ku di serîhîdanê de hêzên ku roleke esasî listine ew kesen ku berê bi rejîma Iraqê re bûn. Hêzeke 300 hezar kesen çekdar bûn û iro piraniya wan kesan çûne nav partîyen Kurdish. Saddam, ev bîst sal in ku terbiya talan, pur û şêlandinê fêrî wan kîriye. Rejîmê piraniya wan kesan ji gundan rakiribû û di cihê taybetî de komkiribûn. Jiyana wan li ser maaşê ji hukumet bû, ger şerek derketiba, talan û şêlandin jî serbest bû.

Her ev terbiye bû ku dema Kuweyt dagir kîrin, Kuweyt hat talankiri.

Iro ev kes tevî partîyan bûne û bi rastî jî hêzên pêşmerge û kadroyen kevin di nav vê behre de wunda bûne. Kurdistan hatiye talankirin.

Iro her partîyek dixwaze van kesan bikêse ba xwe. Li Zaxoyê Celal Talabanî bona ku serokekî cahşê kevin bike hevalbendê xwe, dikare ji bo wî şexsî bêje, tu Celal Talabaniyê Zaxoyî. Bi dehan kes ku berê di nav ordî û istixbarata Iraqê de bûne, iro bûne ber-pîrsiyarek partîyan.

Dûmahîk: r. 11

Lawikê Berrîvanî

Piştî ku kesen hostetir tunebin...

Gava min devi ji vî quncikî berda, min digot edî ez hew bi paş de vedigerim. Lî wek hûn dibînin nebûm xwendiyê "soza" ku min dabû xwe û bi paş de vege riym. Li gel ku li ba me Kurdistan "paşdevegerandin" pîr ne normal e ji, min daxwaza hin dost û hevalan qebûl kir ku cardin di vî quncikî de binivîsim. Îcar bi gongilê min ve tu "stîf" ma ne ya ne mane ez baş nizanim, wext wê vê yekê nişan bide.

Divê rastiyekê ekere bikim: Çûyîn rehet bû. Wek hûn jî bêyî ku ez, yan jî redaksiyon ji xwendevanan re tîstekî bibêjin, ez û stîriyên xwe ji vî quncikî bi carekê de wenda bûn.

Lî wer xuyaye "paşdeveger" wek çûyîn ne hêsa ye. Wek ku xwendevanan gişan xwe dabin hember min û bibêjin:

-De ka bibêje birako! Ka tu ji bo ci çûyî û ji bo ci bi paş de veg-eriyayı?

Îcar ez nizanim ezê çawa karibim bi rengekî ku "ne şîş bişewite û ne jî kibab" bersiva vê pîrsî bidim.

Esas mumkûn e ku pîrseke wiha qet "neyê bîra" xwendevanji. Çîmkî gava min devi ji vî quncikî berda, min digot, ewê mektûb li pey mektûban werin, xwendevan wê binê li redaksiyonê biçikin. Lî ev fantaziya di serê min de bû, bila "bingîkandin" li wir bimîne, heta iro xwendevanji jî bi niviskî ji redaksiyonê nepîrsî, negot "ev quncik ji bo ci rabû û hûn çîma agahdariyekî nadîn?" Redaksiyonê çawa hewce nedît agahdariyekê bide xwendevanen xwe, xwendevanji jî qet hewce nedît in ku rojekê vê yekê bipîrsîn. Ma qey bê sebeb e ku ne edebiyata me ya niviskî, lê ya devkî bi pêş ketiye... Bi hezaran stan li ser "egid" û "Fêrisan" hatiye gotin, lê kitêbeke mîjünîvîsi nehatiye nivîsandin. Axir, ma kî di xwe re bibîne ku rabe tîstekî binivîsin? Ü him jî bi Kurdi?

Lî em vege rin ser mesela xwe. yanî çîma çûm û çîma ve-digerim?

Ez dixwazim vê yekê bi vê mesela jîr izah bikim.

Bibêjin Xoce Nesredin ji bo ku ji kirêçtiya xelkê xelas bîbe ji xwe re xaniyaki lê dike. Dost, nas, ciran tîn ser, li hostetiya Xoce temaşe dikin.

Yek, piştî ku bistekê bala xwe dide xebata Xoce, dibêje:

-Xoce, welle te derî pîr fire kîriye, divê tu hînekî tengtir bîki.

Xoce bi ya wî dike.

Dûre yekî din tê, îcar ew jî eksî yê berê dibêje. Xoceyê reben îcar jî radibe bi ya wî dike.

Yekî din tê dibêje:

-Te pace pîr nîzîm kîriye, wê hundur tarî be. Divê tu wan hînekî bilindir bîki.

Xoce, radibe pacan hîlîweşîne, wek ew dibêje, hînekî bilindir bîki.

Piştî ew diçe, yekî din tê, bala xwe dide pacan, ji Xoce re di-bêje:

-Xoce, ma xér e te ev pacana wek derîyên xanî bilind kîriye, divê tu hînekî wan nîzîm bîki ku durfê pacan bi wan kevin.

Welhasîl her yekî ku tê, aqîlekî dide Xoce, şiretekî lê dike. Carek, dudu, sisê, Xoce şas dimîne, nîzane bi ya kî bike. Yek dibêje nîzîm e, yê din dibêje bilind e. Yek dibêje teng e, yê din dibêje fire ye. Bi kurtayî Xoce gêjî dibe, tîstê zane jî jî bir dike.

Ji bo ku hosteyekî ji xwe çêtir bibîne, radibe dikeve nav gund û bi dengekî bilind bang dike, dibêje:

-Geli gundiyan, ez lêkîn xanî dîsekinînim. Çîmkî ez çawa lê dikim, hûn pê razî nabin, tim qusûrekê tê de dibînin. Îcar a çêtir ew e ku bila yekî ji min hostetir kerem ke were lêke.

Hevalîn me yên redaksiyonê jî wek gundiyan Xoce li min kîrin. Serê carê di "stîriyên" min de "zeffîyek", "çewtîyek" didîtin; geh digotin ev stîri "pîr tûj in, wê mîlet blêşînî", geh digotin "pîr ko ne, divê tu hînekî din tûj bîki!" tew caran jî digotin "jî bin de ev ne stîf ne".

Min jî wek Xoce got:

Heyran, welle hostetiya min ev e, ji vê bêtir ji destê min nayê. Lî madem "stîriyên" min ne bi dilê we ne, vaye ez dev jô berdidim, bila yekî ji min hostetir kerem ke bidomîne.

Lê ci mixabin, heta iro tu "hosteyekî" jî destê xwe bilind

Lêkolîn

ZIMANÊ KURDÎ YÊ LÎERATURÎ

Asteng û Problem

Despêk di hejmara berê de

Bavê Nazê

Em hemû di wê nêrînê de ne ku rewşa zimanê me, wek rewşa miletê me dijwar e. Di vê qadê de jî xebateke bê etlahî divêt. Û keseñ bi vî tiştî radibin, divê li hember çanda xwe bi berpirsiya riya xwe bihesin û gavên bê pîvan navêjin. Çimkî ziyana xebatê bê ser û ber ji qazâcê wan pirtir in. Berî ku ez di warê zimanê me yê lîeraturî yê niviskî de bêm ser gavên pratik, gerek bê gotin ku ezê tenê li ser teknika wergera "Keça Kapitan" rawestim.

Tiştîkî eşkere ye, mirovê ku mijûlî wergerê dibe, pêwîst e zimanê jê û ji bo, baş bizanibe. Ji bilî vî tişti, divê ew ji teknika karê wergerandinê jî baş aghedar be. Yek ji wan qaïdan, wek nimûne wergera metelokên di teksta edebî de. Di vir de wergera gotin bi gotin (tercuma herfi) nabe. Yanî nabe em vê meteloka Erebî: "Name ji navnîşanê xuya ye" weke ku heye derbasî zimanê xwe bikin. Divê em di zimanê Kurdî de li hemberê wê biggerin. Bi vê manê li nik Kurdan weha dibêjin: "Şeva reş ji êvarê de xuya ye". Lê ku hemberê meteloka di tekstê de di zimanê wergerê de tunebe, êdî pêwîst e mebesta wê bê ma'ne kîrin.

Ji metelokan hin nimûne:

Bi Rûsî dibêjin: "Masî ji serê xwe genî dibe."

Bi Kurdî dibêjin: "Xeta xwar ji gayê pîr e."

Bi Rûsî dibêjin: "Ne masî ye, ne goş e."

Bi Kurdî dibêjin: "Ne jin e, ne mîr e."

Bi Erebî dibêjin: "Çiçikêna qazan bi avjeniyê dizanîn."

Bi Kurdî dibêjin: "Çêlikêna maran bê jehir nabin."

Heger em dîna xwe bidin tercuma meteloka Rûsî: "Ne masî ye, ne goş e", û ya Erebî: "Çiçikêna qazan bi avjeniyê dizanîn" weki hene(tercuma herfi), bêyî ku em hemberen wan ên bi Kurdî bînîn, ewê neyên fam kîrin.

Di çiroka "Keça Kapitan" de em vê metelokê dixwînin: "Dirjat vi Yojojix rûkavisti". Wergera gotin bi gotin ev e: "Bixe nav lepikêni ji 'iyarên jojiyan". Bi Kurdî tercuma herfi nêzîk wê weha be: "Wî gem bike û bi tewilîne", yan jî "hefsar jê bernede û destê xwe ji ser ranekî."

Heval Hesen weha wergeranide: "Tev serûpê ji we re..." Helbet bi me'na xwe ya din, digihê ya Rûsî. Yanî bi me'na: Ez wî teslîmî we dikim. Lê di vê kentekstê de ev werger ciyê xwe nagre. Ji ber vê yekê gava diyalog bi wir de diçe, dijitiyek di gotinan de cêdibe. Helbet hingê tade digihe feniye çirokê ji.

Di wergera vê metelokê de şasitiyek din jî heye. General vê ibaretê bi fone-

tîkeke pir xirab dixwîne. Gerek di wergerê de ev tiştî belû biba. Di teksta fenî de zimanê lehengan ciyekî xwe yê taybetî heye. Bi riya bikaranîna gotin û hevokan, mirov dikare sewiye û karaktere wan nas bike.

Pûşkîn ne ji bo pêkeninê generalê Rûsî ku bi Rûsî baş nizane, pêş me dike. Ew bi vê yekê dide xuya kirin ku giregirêne civaka Rûsî yên wê demê dûriçanda xwe bûne. Bi vî tiştî ew ji aliyeke realisteta civaka wê demê xuya dike û ji aliye din jî wê rexne dike. Lê mixabin bi zimanê Kurdî em vê yekê nabînîn.

Di wergera Keça Kapitan de em vê meteloka Rûsî ji fam nakin: "Mêvanê bêwext ji Teterekî xirabtir e". Xwendevan ji xwe dipirse: "Gelo 'mêvanê bêwext' kî ye?" Ü çima ji 'kêmwxetiya' xwe ji Teterêkî xirabtir dibe? Bi xwe ev metelok bi Rûsî weha ye: "Mêvanê ne dawetkirî ji Teterêkî pîstir e." Helbet mirov dikare sôna 'ne dawetkirî', "ne di wextê de" bi kar bîne, lê hîc nabe bi gotina 'bêwext' bête guhertin.

Wilo ji wergera hevokê nayê famkirin eger bêjeyen wê gotin bi gotin derbasî zimanê wergerandî bibin. Wek nimûne em dikarin van hevokan di nivis û wergera heval Hesen de bixwînin. Ji pêsgotina li ser Pûşkîn: "Ew pêjnîn ku li malê li Pûşkîn ranabin, li vir lê dicivin." Ü ji çiroka Keça Kapitan: "Ez hêvidar im ku ewê wek berê niha ji ser û siya wî li ser Petruška hebe." Ü ji cihekî din a çirokê: "Vê êvarê pêjnîn girî li qirika min dipiçikin". Yan jî: "...Akula yekçava gavan rojekê peyva xwe kirine yek, di dest de çûne xwe havêtine lingêni diya min û gunehkariya xwe ya mezîn li xwe danîne."

Li gora ku xwendevan dibîne, bêjeyen van hevokan tev bi Kurdî ne. Lê ji ber ku hevok ne bi Kurdî ne, mana wan nayê famkîrin. Erê matmayî nemîn. Mixabin ji ber tesîra zimanê biyanî, em gelek caran hevokên ne bi Kurdî dixin nav zimanê xwe. Ma Kurd wiyo dibêjin?: "Min li kêleka wî cî da xwe." Yan jî: "Derî li ser me qufilandin."

Em pê dizanîn ku divê bi Kurdî weha bê gotin: "Min cî li kêleka wî ji xwe re girt." Û "Derî li me girtin."

Carna ji ber wergera gotin bi gotin hevok dibe ciyê pêkeninê. Wek nimûne: di zimanê Rûsî de peyva "diyadiya" bi mana xal û apê tê. Da ku xwendevan bizanibe ka ev gotin bi kîjan manayê hatiye, niviskar kevanekê vedike û xuya dike (diyadiya ji aliye dê, yan jî ji bav). Hevalekî ji sôna ku binivise 'xalê wê ye', wî weha wergerandibû: "Ew xalê wê ji aliye dê ye".

Di Keça Kapitan de çend caran ev gotin derbas dibin: "Şîva êvarî" û "devgemên hespan". Ma gelo şîva nîvro, yan şîva sibehê heye, heyâku em bibêjin ya êvarî? Bi Kurdî taştê, firavîn, şîv, paşîv hene û her navek ji wan, demê ji xuya dike. Lewra ne pêwîst e em bibêjin: taştîya sibê, firavîna nîvro, yan şîva êvarî.

Di gotina 'devgemên hespan' de eyîn cewfî heye. Em pê dizanîn ku "gem" ji bo devgirêdana hewanan e. Ma hewce ye em bibêjin "devgem"?

Ü dîna xwe bidin vê hevokê: "Wê fala qeremaça vedikir...." Em dipirsin ma qeremaç fala bi xwe vedikir? Helbet na. Ji ber vê yekê pêwîst e bête gotin: "Wê fal bi qeremaçan vedikir." Lê qereci falan vedikir. Erê fala qereciyan heye, lê ya qeremaçan tuneye.

Weke ku nas e, di zimanâne de ibaretê standard hene û nabe bi

Tiştîkî eşkere ye, mirovê ku mijûlî wergerê dibe, pêwîst e zimanê jê û ji bo, baş bizanibe. Ji bilî vî tiştî, divê ew ji teknika karê wergerandinê jî baş aghedar be. Yek ji wan qaïdan, wek nimûne wergera metelokên di teksta edebî de.

wan bê listin. Lê mixabin di wergera çiroka Pûşkîn de bi gelek ibaretan hatiye listin. Wek nimûne: "...şîrhalîliyê li te bîke." Mebest jê ev e: "şîrê xwe lê halîl bike."

Xortekî şîrpak. Çima şîrpak, lê ne şîrhalîl? Çimkî 'pak' bi Kurdî ye? Çiqasî em bixwazin, 'şîrpak' nikare sôna 'şîrhalîliyê' bigre. Ji ber vê yekê çêkîrina gottene nuh ne hewce ye.

Yan jî: "Min nikaribû çeyîya xwe nîşanî merovekî bikira." Çima 'çeyî' lê ne 'qencî'? Ma gelo 'çeyî' û 'qencî' bi manekê ne?

Heval Hesen gotina 'wêrek' ji qalibê wê derdixe. Kurd gotina "newerek" bi mana "bizdonek", "tîrsonek" bi kar tînin. Lê "wêrek" bi mana "mîrxas", yan "gernas" bi kar nayîn. Bi gotineke din, nabe em bibêjin: "Filankes wêrek e."

Her weha heval Hesen gotina "yekçav" di sôna "bi çavekî" de bi kar tîne. Ü ibareta "De qey nîvîsa li ser eniya min ev e..." sôna "Qey qedera min ev e", yan jî "Qey Xwedê ev tiştî li ser eniya min nîvîsiye" bi kar tîne. Mixabin ibaretê weha di wergera heval Hesen de pir in.

Heyf e, di wergera berhemî Pûşkîn "Keça Kapitan" de gelek şaşiyen stîlê jî hene. Li vir eze hinek nimûnan bînim: "Min berê xwe di hêla din de kir." Divê

weha bihata gotin: "Min berê xwe bi hêla din ve kir."

Di wergera Keça Kapitan: "Min dixwest bi awakî dilê wî bigrim û bi wî re li hev werim." Ya rast: "Min dixwest ez li ber dilê wî bigrim û pê re li hev bêm."

"Lê tiştî ku bihata kirin nemabû êdî. Ya xwestir: "Lê tiştî ku bihata kirin, êdî nemabû."

"Ji ber ku di kelê de tu hekîm tunebû."

Divê weha be: "Ji ber ku di kelede de tu hekîm nebû."

"Min ew da ber sîngâ xwe, pêve sidand."

Ya rast: "Min ew hembêz kir."

Bi xwe hevoka tê, pir seyr e; "Min bi dilekî germ ji lêvan maçek lê kir û zûzûka ez ji wir derketim." Gerek weha bihata gotin: "Min bi dilekî germ ramûsanek ji lêvan stend û bi lez ez ji wir derketim". Ü di teksta Rûsî de weha hatiye: "Min bi dilgermî ew maçî kir û bi lez ji odê derketim."

Ü du malikê strana gelêriji "Keça Kapitan"

Ku te dît yekî ji min çêtir, ji bîr bike min.

Ku te dît yekî ji min xirabtir, bi bîr bîne min.

Heger di wergerê de qafîye ji bê parastin (di vir de ev tiştî nebûye) xususiyeta zimanê me nahêle em ciyêni subyekt û lêkeran bi hev biguherin. Lewra ji divê her du hevok bi vî awayî bihatana wergerandin:

Ku te yekî ji min çêtir dît, min ji bîr bike.

Ku te yekî ji min pîstir dît, min bi bîr bîne.

Bê guman di zimanê me de pirsa teknika rastnivisê ne ji pîrsen hêsan in. Ew sergîjîyan ji xwendevan re çedike. Ü heya ev pîrsen zelal nebin, wê ciyê zimanê literaturî yê Kurdî xweş nebe. Mixabin heya niha em nikarin li ser tipen elifbîya xwe li hev bikin. Her weha em eyîn gottene bi awayîn cihê dinivisin. Yan jî eyîn gottene car mî, car nîr dihesibînin. İro em nikarin van kêmasyan ji holê rakin, çimkî ji bo vê yekê qonaxek dirêj pêwîst e. Lê belê di meselîn biçûk yê teknîka wergerê xuya bikim. Dibe ku em carekê li berhemîn ku bi Kurdî hatine nivisandin, vegeerin. Helbet ev babeteke din e.

Gelo ji bo pêşketina zimanê me yê literaturî divê ci gav bêne avetin? Roja iro bi kêmânî pêwîst e em komekê ji bo danîna gramerekê li ser bingehê grameren ku heta niha hatine nivisandin, ava bikin. Ji bo danîna ferhenga Kurdî komek pêwîst e. Her weha divê redaksiyonen kovar û rojnamen bi Kurdî civînên periyodik li ser zi-man û problemen wî çebikin.

Helbet ew komên ku wê mijûlî zimanê me bibin, divêt meaşen xwe ji rêxistin û dezgehên Kurdî bigrin. Çimkî bêyî xebata profesyoneli wê xebata wan kesan nîvco be û dawîya dawî jî ewê nece serif...

"pirsî û got"? Ma ya pêşî sôna ya paşî nagre? Ma ne dema mîrov dipirse, di eyîn demê de dibêje jî? Lewra divê weha bê gotin:

Jina wî pîrsî:

-Ev ci ye bavê min?

Ü yeke din:

Pûgaçev bi livik pozbilindî:

-Ev ci ye? got.

Bi ci heqî du niqut(:) pişti peyva pozbilindî hatiye nivisandin? Gelo duniqut kengê bi kar tê? Di vê nimûna jorî de duniqut dikarin li pey lêkera "got" bê. Loma ji pêwîst e weha hatiba nivisandin: Bi awakî pozbilindî Pûgaçev got:

-Ev ci ye?

Di vî warî de bi hin hevalen redaksiyonen Armancê re munaqeşeyek çebû. Bi ya wan divê di hevokê weha de, em subyekte pişti lêkerê binivisin. Ü bi vê prensibê hevok weha hatibû nivisandin:

-Neyse, gotin her du reşan hinekî bi nermayî...

Bixwe ev diyalog di çiroka "Geriyanek li wê dînyayê" de derbas dibe: -Leyse- her du reşan hinekî bi nermayî gotin...

Heger em li ser riya van hevalan herin, êdî emê ji vê nimûna jenî çilo hevokê ji hev derxin:

-Ez diçim malê, -min got û ez derketim.

Lê eyîn diyalogê bi vî rengi bixwînin:

-Ez diçim malê, -min got û ez derketim.

Di vir de em baş fam dîkin ku şexsek dipeyive. Lê bi awayê pêşî xwendevan fam nake, ki ji kê re dibêje. Tiştîkî eşkere ye ku divê her tim em li gor xususiyeta zimanê xwe binivisin. Tevî ku emê bi hêsanî nikaribin xwe ji bin tesîra zimanen biyanî xilas bikin. Ne dûr e hin xwendevan bipirsin ku çima wilo bi dirêjî ez li ser wergera heval Hesen rawestiyam?

Ma berhemîn bi Kurdî yên ku li Ewrûpayê belav bûne, bê kêmasyen? Na. Bê guman kêmasyen Baksî, Uzun, Soreklî, Naci û yên min ne kêmî yên heval Hesen in.

Lê weha heval Hesen gotina "wêrek" ji qalibê wê derdixe. Kurd gotina "newerek" bi mana "bizdonek", "tîrsonek" bi kar tînin. Lê "wêrek" bi mana "mîrxas", yan "gernas" bi kar nayîn. Bi gotineke din, nabe em bibêjin: "Filankes wêrek e."

Her weha heval Hesen gotina "yekçav" di sôna "bi çavekî" de bi kar tîne. Ü ibareta "De qey nîvîsa li ser eniya min ev e..." sôna "Qey qedera min ev e", yan jî "Qey Xwedê ev tiştî li ser eniya min nîvîsiye" bi kar tîne. Mixabin ibaretê weha di wergera heval Hesen de pir in.

Heyf e, di wergera berhemî Pûşkîn "Keça Kapitan" de gelek şaşiyen stîlê jî hene. Li vir eze hinek nimûnan bînim: "Min berê xwe di hêla din de kir." Divê

...wî nîhîrî û got:

-Xwedêyo! got.

Gelo bi vî rengi ne çêtir e:

...wî nîhîrî û got:

-Xwedêyo!

Ü nîmûneke din weke vê:

Ew gundê biçûk pêşan da û:

Di Kurmancî de yekejmarî, pirejmarî û "Kurdan"

S. Rêving

Di Kurmancî de yekejmarî û bi taybetî pirejmarya navan çawa tê xuya kirin? Di hejmara 116 ya Armancê de li ser vê mijarê bi servivîsa "Kurdan" nivisareke Bavê Nazê çap bû.

Mixabin wekî gelek aliyen bin-gehîn yên gramera Kurmancî, li ser forma pirejmarya navan jî heta iro -ji bilî lêkolînên çend zimanzanen Kurd- bi awayekî tekûz nehatiye rawestan. Rewşa siyasi, aborî û cografya welatê me, pîrbûna devokan û hinek caran jî tesîra zimanen biyanî bûne sedem ku di vî warî de jî formen çewt, yên ne bi Kurdi bikevin ser rûpe-lênen rojname, kovar û pirtûken me.

Wek tê zanîn di Kurmancî de nav bêyi ku di hevokê de bi dilemekê rabibe, yan vejetandeket pê ve nezelike, bi serê xwe, gava bi tenê bê gotin tu caran forma pirejmarye nasîne. Lewra jî wek Bavê Nazê dibêje, camêre ku navê pirtûka xwe kiriye "Kurdan" çewtiyek kiriye.

Di Kurmancî de forma pirejmarya navan bi çend awayan tête pê.

1- Bi riya paşpirtika ku bi lêkeran ve dibe;

a- Di hemû demen lêkeren intrastiv de pirejmarya subyektê bi "in" yan "n" a ku bi dawiya lêkeran ve dizeliqe xuya dibe;

Zarok wê biçin
Heval diçin
Gundi çûn

Di van hevokan de "zarok-heval-gundî" subyekt in û forma wan ya yekejmarî di hevokê de ne-hatiye guhertin. Lî bi paşpirtikên "in" û "n" ên ku bi dawiya lêkerê ve bûne, em dizanin ku subyektên her sê hevokan jî pirejmar in: Zarok jî, heval jî, gundi jî ji yekê zêdetir in.

b- Di demen niha û musteqbel yên lêkeren transiv de pirejmarya subyektê disa bi alikariya paşpirtika "in" xuya dibe;

Gundi darê dibirin
Rêwi gundi nabînin
Pêşmerge wê Kurdistanê rizgar bikin.

c- Di demen buhûrî yên lêkeren transiv de pirejmarya obyektê her disa bi alikariya paşpirtika "in" ya ku bi dawiya lêkerê ve dizeliqe, tê xuya kirin;

Leylayê sêv xwarin
Min esker dîtin
Lezgîni name nivisantin

Di her sê hevokan de jî obyekt-sêv, esker, name- di forma yekejmarye de ne, lê "in" a bi dawiya lêkeran ve bûye, xuya dikê ku sêv jî, esker jî, name jî ji yekê zêdetir in. * (Noteke giring)

d- Di dema niha ya lêkera "bûn" de forma pirejmarya navan (ya subyektê) her ew "in" yan "ne" ya ku forma dema niha ya lêkerê bi xwe ye û bi dawî ya rengdêrê ve dizeliqe;

Zarok spehî ne.
Mêvanas in.

Wek tê dîtin, di lêkera 'bûn' ê de forma pirejmarye li gor tîpa dawî ya nav tê guhertin: eger nav bi tîpeke bêdeng biqede, forma pirejmarye dibe 'in', eger nav bi tîpeke dengdar biqede, dibe 'ne'.

2) Bi riya vejetandekê;

a- Vejetandeka binavkirî ya ji bo pirejmarya her du cinsan "en" di hevokê de bi paşıya navan ve dibe û pirejmarya wan xuya dibe;

-ku bi piranî di van hevokan de sifetekî navan tê nîşan dan.

Gulêni Sor
Desten dirêj
Xorten jîr

Celadet Bedirxan iddia dike ku vejetandekê binavkirî yên Kurmancî ji pronavên işarkî "yê", "ya", "yên" peyda bûne.

Her weha di Kurmancî de pronavên xwemalîn, yên mulkiyetê jî her "yê", "ya" û "yên" in.

b- Vejetandeka nebinavkirî "in" ya ku dikeve paşıya navan ku di hemû demen lêkeren intrastiv de subyekt in, pirejmarya navan xuya dibe.

Mirovin di binya gund re derbas dabin.

Cekdarin hatin
Di şevê de xelatin hatin pêşkêş kirin.

Ji bilî vejetandeka "in" ya ku bi dawiya navan ve zeliqiye, di van hevokan de paşpirtika 'in' ya ku bi lêkeran ve jî bûye, pirejmarya navan xuya dibe.

c- Vejetandeka nebinavkirî ya ji bo pirejmarye "ina" di demen niha û musteqbel yên lêkeren transiv de, pirejmarya navan nîşan dibe;

Ez dewarina dibînim.
Azad wê çirokinja ji we re bîbêje.

Sêvdîn kaxezina reş dibe.

ç- Vejetandeka nebinavkirî ya ji bo pirejmarye 'in' di demen buhûrî yên lêkeren transiv de bi dawiya obyektê ve dibe û pirejmarya obyektê xuya dibe:

Min zarokin dîtin.
Azadî çirokin gotin.
Sêvdîn kaxezin reş kirin.

Wek tê dîtin di van her sê hevokan de ji vejetandeka nebinavkirî "in" bi dawiya obyektê bixwe ve bûye û navan "zarok, çirok, kaxez" bûne pirejmar. Lî her weha

pirtika "in" ya bi dawiya lêkeran ve jî zeliqiye, pirejmarya obyektê xuya dibe.

d- Bi riya vejetandeka nebinavkirî "ine" yan "ne" ya ku dikeve paşıya navan ku sifetek, yan sifetina wan tê gotin, forma pirejmar ya navan tê nîşandin;

Ciline paqij
Sebebine beraqil
Mirovine çekdar
Perene xerib
Mamostene jehatî

3) Pirejmarya serenavan;

Weke ku Celadet Bedirxan dijêje; "Ji ber ku serenav -(naven taybetî; wek; Kurdistan, Melayê Cizirî, Lezgîn, Şilan...) bi tenê xweserî tiştekî, miroveki, heywanekî ne û pê bi tenê ew bi nav dîbin, di rastiyê de serenav tu caran nabin gelejmar. Lî bi mecazi û ji bo mîsalê bi gelejmarî têne gotin; 'Ez jî te re Melayê Cizirî, Ehmeden Xanî, Feqehîn Teyran ji kû peyda bikim". (Hawar. Hej. 31, r. 15)

4- Bi riya pronavên işarkî;

Bi riya pronavên işarkî ku di hemû demen lêkeren transiv û intransiv de dikevin şuna navan pirejmar yê ku di hevokan de subyekt yan obyekt in; em forma pirejmarê xuya dikan:

Ez ewan dibînim.
Ewan mesele ji min re got.
Evan gul çinîn.
Ev diçin.
Ew ketin

Ji hevokên li jor baş xuya ye ku pronavên işarkî yên ku ketine şuna navan, (ci obyekt, ci subyekt) pirejmarya navan xuya dikan.

5) Di "Behdînî" de;

Li piraniya deverên Kurdistana Başûr yên ku bi Kurmancî dipeyîvin, vejetandeka binavkirî ya ji bo pirejmarye ne "en" a li ba Kurmancî li Kurdistana Bakûr e, lê "êt" e. Her weha ew li ba Kurden li Sovyetistanê jî "ed", "êt" e.

Çiyayêt bilind
Gulêt sor
Pêşmergêd me.

Dema Celadet Bedirxan qala biserveketina vejetandekên Kurmancî dike, weha dibîje; "Herweki pêşdetir dê bête gotin 'yê, ya, yê' pronavine işarkî ne û vejetandekên me ên binavkirî ji wan hatine pê. Di esl û bingehî de gava ev pronav diketin pêşîya navderekê û dibûn rîngdêrine işarkî, 'di' yek diket navbera wan û navdêre. Mesela 'Hespê Soro' di eslê xwe 'hespê di Soro' ye. Ev şikil hetanî iro di hin cihen Kurdistanê de peyda dibe. Lî bi tenê di gelejmarê de tête gotin. Yanî li şuna ku bibêjin 'Hespê Soro',

'Hespê di Soro' dibêjin û gelejmarya hespan bi 'di' yê didin zanîn" (Hawar, Hej. 34, r. 16).

Li vir ez dixwazim qala du noqtan bikim;

1) a-Pir beraqil e ku vejetandeka binavkirî ya pirejmarye ku Kurmancî Başûr dibêjin "êt" di nav zemanan de biserketina nimûna ku Celadet Bedirxan anîye, be; weke ku li jêr;

"Hespê di Soro"

"Hespê d' Soro"

"Hespêd Soro"

"Hespêt Soro"

b- Lî dîv bê gotin, meqûltir e ku pirtika "di" neku wek Celadet Bedirxan dibêje "gava pronavên işarkî diketin pêşîya navdêran û dibûn rîngdêrine işarkî, "di" yek diket navbera wan û navdêre", lê pirtika "di" pirtika pronavê xwedîn, ye malikiyetê be û gava xwediye/xwediya tiştan dihat nîşankirin, ew "di" jî diket pêşîya navan. Wek:

Ev hesp yê di min e.
Leyla û Sînem keçen di Lezgîn in.

Çiyayên di Kurdistanê bilind in.

Bi giştî Kurd hevokên li jor, iro bi awayê ku li jor hatine nîşankirin, nabêjin. Lî dîbe ku di nav zemanan de pirtika "di" ya pronavê xwedîn hem ji bo yekejmarî, hem jî ji bo pirejmarye habîterikandin û hevokên li jor, şiklîn li jêr standibin:

Ev hesp yê min e (Ev hespê min e.)

Leyla û Sînem keçen Lezgîn in Çiyayên Kurdistanê bilind in.

îcar di 'Behdînî' de ev guherandin bi awayekî din e. Ji bo yekejmarye hatiye terikandin, lê vejetandeka pirejmarye "en", dema berî pirtika 'di' dihat, ji bo sivikirin 'n' hatiye avetin û 'e' bi tenê maye. Paşê 'i' ya di pirtika 'di' de jî hatiye avetin û 'd' bi tenê maye û 'e' û 'd' bi hev ve hatine zîqandin û bûye 'ed'. Wek:

Çiyayên di Kurdistanê bilind in

Çiyayê di Kurdistanê bilind in
Çiyayê d' Kurdistanê bilind in
Çiyayêd Kurdistanê bilind in
Çiyayêt Kurdistanê bilind in.

Wek tê zanîn, pronavên xwedîn "yê, ya, yê min-te-wî-wê-me-we-wan"

ji du pronavan: ji pronavên işarkî "yê, ya, yê" û ji pronavên kesin "min, te, wî, wê, me, we, wan" pêk hatine û ji hevokên li jor jî xuya dibe ku "di" di hevokên ku xwediye/xwediya tiştina tê xuyakirin de bi kar tê.

2- Kurmancî Başûr "di" yê wek pirtika pirejmarye di pêşîya rîngdêre û zerfîn haletan de jî bi kar tînin. Wek;

"Zarok di bîrsî ne".

"Mamostayêt me di bas in".

"Gul di sor in".

"Li nik me sêv di mişê ne".

Divê bê gotin ku eger subyekt yekejmar be, Kurmancî Başûr pirtûka "di" ye hîc bi kar naynin. Lî weke hatiye gotin bi tenê di haletê pirejmarye de bi kar tînin.

6-Bi alikariya Jimarnavân;

Di Kurmancî de gava jimarnavân -ji bilî jimarnavâye yek- dikeve pêşîya navan, pirejmarya navan yan bi tewanga wan navan bixwe, yan jî di dawiya lêkerê de xuya dibe:

Di lêkeren instrastiv de;
Pênc pêşmerge wê biçin.
Çar zarok diçin.
Bist kes mirin.

Di lêkeren transiv de;
Ez şes mirovan dibînim
Sê kesan li min xist.
Lezgîn sê sêvan dixwe.
Lezgîn sê sêv xwarin

7) Bi riya tewangê;

a- Di demen niha û musteqbel yên lêkeren transiv de pirejmarya navan ku di hevokê de obyekt in, bi alikariya tewanga wan navan bi xwe -tewanga navan ya pirejmarye 'an' e- tê xuyakirin;

Ez zarakan dibînim.
Lezgîn pirtûkan dixwîne.
Leyla wê sêvan bixwe.

Eger di hevokên jorî de hem obyekt, hem jî subyekt pirejmar bin, pirejmarya subyektan wekî me berî jî gotibû, bi alikariya paşpirtika "in" ya bi dawiya lêkeren ve dibe, tête pê;

Zarok gulan diçin
Dermanfiroş dermanan difiroşin
Mêvan sêvan dixwin.

b- Eger daçek (proposition) biceve pêşîya navan, bi tewanga wan navan bixwe mirov dikare pirejmarya navan diyar bike; hingê tewanga pirejmarye bi "an" e- tê xuya kirin;

Koçer li zozanan digerin.
Min ji zarakan re sêv kirin.
Kamûran li kûçikan temaşe dike.

c- Di demen buhûrî yên lêkeren transiv de pirejmarya navan ku bi dilêma subyektê rabûne, bi alikariya tewanga van navan tête pê;

Bêrivanan şîr dot.
Zarakan mehîn dît.
Nêçirvanan pezkoyiek kuşt.

Eger hem subyekt, hem obyekt pirejmar bin, pirejmarya obyektê, di dawiya lêkerê de tê nîşan dan;

Mevanan sêv xwarin.
Gulfiroşan gul firotin.
Gundiyan dewar dîtin.
Bi riya tewanga gazikirinê jî, forma pirejmar ya navan tê xuyakirin, hingê tewanga navan bi pir-

tika 'ino", "no" tête pê;
Kurdino!
Birano!
Hevalino!

Her weha di haletê xîtabê de,
ew haletê ku navan peyva pirêj-
mariyê "geli" standiye, nav têne
tewandin û "an" pirejmariya navan
nîşan dide;
Geli camérin!
Geli gundiyan!
Geli hevalan!

d- Bi riya izafetê

Berî ku em derbasi forma pirej-
mar ya bi riya izafetê tê xuyaki-
rin, bibin, ez dixwazim li ser
nivîsa Bavê Nazê rawestim û di
gel wê li ser pirejmariya bi izafetê
tê xuya kirin, bipeyivim.

Bavê Nazê di nivîsa xwe de li
ser du hevokan, awayê pirejmariya
navan lêdikole:

- 1- Newroz cejna Kurdan e
- 2- Mala bavê min mala mîran e.

Ü paşê van hevokan bi riya diy-
alogê û rakirina navan û li şûna
wan bikaranîna pronavan ji hev-
vedike:

"Pirs: Ya kê ye? Yêkê ne?"

Bersiv: Ya me ye Yêkê ne"

Ji van hevokan baş xuya ye ku
çewtiya Bavê Nazê ji vir dest pê
dike. Ma bi bikaranîna pirs û pro-
navan hevoka "Newroz cejna Kur-
dan e" dibe "ya kê ye"?

Na. Dibe: Newroz cejna kê ye,
Newroz ya kê ye,
Ew ya kê ye.

Çewti ji hilbijartina pîrsa şas
dest pê dike. Bavê Nazê ne ji bo
xuyakirina subyektê pîrsa xwe
dike û ne lihevgnîna pirejmari
yan yekejmariya subyekt û lêkerê
digere. Lî ew pîrsa xuyakirina
..... û zerfa cî dike û paşê dix-
waze yekejmar, yan pirejmariya
..... û zerfa cî û lêkerê bi hev
biguncin. Eger Bavê Nazê ketiba
pey subyektê, wê ev çewti nekiri-
ba. Çinkî mebest ji pirs û bersi-
vê diyarkirina lihevgnîna yekej-
marî yan pirejmariya subyekt û
lêkerê ye. Wek tê zanîn, di hemû
demêñ lêkeren intransitiv de sub-
yekt û lêker li hev diguncin.
Yanî:

a- Eger subyekt yek ji pronavên
kesin -ez, tu, ew .em, hûn, ew-
be, divê paspirtika wî pronavî -
im, m/f, y/e, ye/in, ne/in, ne/in,
ne- di dawiya lêkerê de bê gotin.
Wek:

Ez pirtûkê dixwînim
Tu nivîskar i

Ew hevala wî ye

Em ketin.

Hûn pêşmerge ne.

b- Eger subyekt ne pronavek, lê
navek bi tenê yan navekî
izafebûyî be, disan ji paspirtikê
ku yekejmar, yan pirejmariya
subyektê xuya dikin, bi dawiya
lêkerê ve dizeliqin. Eger subyekt
navek bi tenê be:

Diyarbekir bajarekî mezin e
(yekejmar)

Hesen li Mêrdînê ye
(yekejmar)

Mêvan ne xerib in
(pirejmar)

Pêşmerge li benda me ne
(pirejmar)

Lê eger lêker ne lêkera "bûn",
lêkerekî din ya intransitiv be, hin-
gê kesê yekejmar yê siyem di da-
wiya lêkerê de paşpirtik nastîne:
Ew raket

Lezgîn çû

Leyla radibe

c- Eger subyekt navekî izafekirî
be, mirov hem ji subyektê bixwe,
hem jî ji dawiya lêkerê, yekej-
marî, yan pirejmariya subyektê
derdixe. Bi gotineke din, yekej-
marî, yan pirejmariya subyekt û
lêkerê li hev diguncin. Wek:

Welaletê Kurdan bindest e.

(yekejmar)

Gundê me herîf ye.

(yekejmar)

Çiyayêñ Kurdistanê bilind in.

(pirejmar)

Keçen Kurdan hatin.

(pirejmar)

Ji hevokên li jor jî xuya ye:
eger subyekt navekî izafekirî be,
yekejmarî, yan pirejmariya wê ji
navê ku ditewîne xuya dibe, neku
ji navê ku tê tewandin. Di
nimûna "welaletê Kurdan" de "we-
lat" ew nav e yê ku ditewîne û ye-
kejmariya wî ji vejetandeka (her
weha pronavê malikiyetê ye jî)
"ê" ya ku bi dawiya "welalet" ve
bûye, tê dîtin. Her di wê hevokê
de peyva "Kurdan" ew nav e yê ku
hatiye tewandin û "an" a ku bi wê
ve zeliqiye tewang e û teví ku te-
wanga pirejmariyê jî, lê di
nîşandana yekejmarî, yan pirejmari-
ya subyektê de tu rola wê tun-
eye. Ev yek ji nimûna "Çiyayêñ
Kurdistanê bilind in." baştır xuya
ye. Peyva "çiyayêñ" ew nav e yê
ku ditewîne û vejetandeka pirejmari-
yê "en" pê ve bûye. Lî peyva
"Kurdistanê" ew nav e yê ku hatiye
tewandin û "en" ya ku pê ve
bûye tewang e û weke ku tê dîtin
di forma yekejmariyê de ye, lê
teví vê jî subyekta hevokê
"Çiyayêñ Kurdistanê" pirejmar e.

Mixabin çewtiya Bavê Nazê bi
hilbijartina pîrsa şas namîne,
çewtiyên din didin pey. Bavê Nazê
dibêje rastiya hevokên Newroz
cejna Kurdan e û Mala bavê min
mala mîran e, weha ye: "Newroz
cejna Kurda ye" û "Mala bavê
min mala mîra ye." Di navbera
wan de ferq ev e ku di hevokên
Bavê Nazê de "n" a ku bi peyvên
"Kurdan" û "mîran" ve zeliqiye,
tuneye û lewra jî 'y' yek ketiye
navbera 'a' û 'e' yê. Lî ev nayê wê
manê ku argûmenta Bavê Nazê ji
bo çewtiya hevokên pêşî tîne, rast
e. Li gor wî, ji ber ku subyekt
(teví ku weke min berê jî got ew
li subyektê negeriye) yekejmar
e, divê di dawiya lêkerê de jî pirti-
ka yekejmariyê hebe. Ev rast e
jîxwe eger Bavê Nazê di destpêkê
de li gor vê argûmentê li yekej-
mariya subyektê bigeriya, wê
nivîsa xwe nenivîsandiba, çîmkî
mesele jê re ron dibû. Lî em li
gor argûmenta wî jî biçin, hevo-
kên ku Bavê Nazê wek rastiya
hevokên din tîne, di "cejna Kurda,
mala mîra" de "Kurda" û "mîra"
dibin yekejmar? Na, nabin.

Cejna Kurda ye

Mala mîra ye.

Tê dîtin ku peyvên "cejin" û
"mal" di forma yekejmariyê de ne.
Lî peyva "Kurda" û "mîra" yê
ku munâqeşe li ser yekejmar in,
yan pirejmar? Bê guman pirejmar
in. Lî di zimanê rojane de ji ber
sivikkirinê "n" ketiye û "a" maye.
Em bibêjin yekejmar in, hingê
ew "a" ya bi dawiya "Kurd" û
"mîra" ve zeliqiye, ci ye? Ne
pirtika tewangê ya yekejmariyê ye,
çinkî di tewangê de navê ku di-
tewîne û yê ku tê tewandin, her
du jî li gor hejmar û cinsen xwe

pirtikan distînin:

çî cara her du nav bi hev re pir-
tiqa 'a' nastînin. Navê ku di-
tewînîn vejetandekê "ê, a, ên",
navê ku tê tewandin jî pirtiken
tewangê "î, ê, an" û distînin. Na-
vê ku ne nîr, ne jî mî ne, wek:
dost, heval, mamosta, nivîskar,
yar, kurd h.w.d. li gor kesê ku di-
nimîn, tê tewandin. Eger kesê
qala wî dibe nîr be, pirtiken "nîri-
tiyê", mî be, pirtiken "mîyatiyê"
distînin. Lî eger ev navê nîtar di
formê pirejmariyê de bêne gotin,
hingê yan vejetandeka "en" distî-
nin, yan jî bi "an" û têne tewan-
din.

Di kurmancî de bi riya tewangê
pirejmarî, yan yekejmariya navan
bi awayê jî têne nîşandan:

1- Navê ditewîne (navê yekem)
nîr û yekejmar, navê ku tê tewan-
din, (navê duym) nîr û yekejmar
be: *Destê Lezgîn (biçük e)*

2- Navê ditewîne nîr û yekej-
mar, navê ku tê tewandin mî û
yekejmar be: *Pelê dare (kesk e)*

3- Navê ku ditewîne mî û yekej-
mar, navê ku tê tewandin mî û
yekejmar be: *Desmala Sînemê
(sor e)*

4- Navê ditewîne mî û yekej-
mar, navê ku tê tewandin nîr û
yekejmar be: *Mizgefta Gundî
(par hat avakirin)*

5- Navê ditewîne nîr û yekej-
mar, navê ku tê tewandin pirejmar
be: *Derdê dilan (giran e)*

6- Navê ditewîne mî û yekej-
mar, navê ku tê tewandin pirejmar
be: *Daxwaza hevalan (çûna malê
ye)*

7- Navê ku ditewîne pirejmar,
navê ku tê tewandin nîr be:
*Cekhîlgîrên gundî (çûn hawara
pêşmergeyan.)*

8- Navê ku ditewîne pirejmar,
navê ku tê tewandin mî be:
Çiyayêñ Kurdistanê (bilind in.)

9- Her du nav jî pirejmar bin:
Keçen Kurdan (jîr in.)

Ji tabloya li jor jî xuya ye ku
di çî formen tewangê de navê ku
ditewîne û yê ku tê tewandin, her
du bi hev re pirtika "a" nastînin.
Ango di forma "Cejna Kurda" de,
"a" ya ku bi "Kurd" ve zeliqiye ne
tewanga navê yekejmar e.

Eger tewanga navê yekejmar
be; navê ku ditewîne "cejn" yekej-
mar e û mî ye. Yanî divê vejetan-
deka "a" bistîne. Peyva "Kurd" ne
nîr e û ne mî ye.

Li gor kesê ku em qal dikin;
eger nîr be, hevok dibe; *Cejna
Kurdî*.

Eger kesê ku qal li ser e, mî
be, hevok dibe; *Cejna Kurdê*.

Eger di forma pirejmariyê de
be, hevok dibe: *Cejna Kurdan*

Jîxwe di hevoka "Newroz cejna
Kurda ye" de "cejna Kurda" navekî
izafekirî ye û eslê wê weha ye:
"Newroz cejna Kurdan e" û "Kur-
da" di eslê xwe de "Kurdan" e û 'n'
ji bo sivikkirinê hatiye avêtîn û
"Kurda" maye. Gava dema niha ya
lêkera bûn 'e' bi 'Kurda' ve dize-
liqe, ji ber ku 'Kurda' bi tîpeke
dengdar diqede, gava 'e' ya lêkerê
li dûv tê, ji bo girêdanê 'y' yek di-
keve navbera wan û hevok dibe:
Newroz cejna Kurda ye.

Lî nimûna Bavê Nazê tîne ne
yek ji wan her siyan e jî. Ü wî
bixwe jî di nivîsa xwe de ron neki-
riye ku eger ew "a" ya bi peyva
"Kurd" ve zeliqîne "an" a tewan-
ga pirejmariyê ya ku "n" a wê ke-
tiye, be, ci ye?

Îcar eger em hevokên peyv li
ser, bi awayê jî bêjin, encam
nayê guhertin:

Cejna Kurdan Newroz e.

Mala mîran, mala bavê min e.

Di her du hevokan de jî subyekt
navekî izafekirî ye: "Cejna Kur-
dan" û "mîr" pirtika tewangê
ya pirejmariyê "an" standiye. Lî
ev tê wê me'nî ku subyekt dibin
pirejmar? Ü divê ku em pirejmari-
ya wan di dawiya lêkeran de
xuya bikin û bibêjin:

"Cejna Kurdan Newroz in" û

"Mala mîran, mala bavê min
in?"

Bêguman na. Çinkî wekî me
gotibû, di navekî izafekirî de ye-
kejmarî yan pirejmarijî ji navê ku
ditewine -navê yekem- "cejna",
"mala", ne ji navê ku tê tewandin

-navê duym- "Kurdan", "mîran"
xuya dibe. Bi gotineke din; di na-
vekî izafekirî de, navê ku yek ji
vejetandekê binavkirî "ê, a, ên"
standiye, yekejmari-pirejmariyê
xuya dibe, neku navê pirtika te-
wangê "î, ê, an" standiye.

Lewra hevokan "Newroz cejna Kur-
dan e", "Newroz cejna Kurda
ye" û "Mala bavê min mala mî-
ran e", "Mala bavê min mala mî-
ran ye". yek hevok in û ji aliye
yekejmari yan pirejmariya sub-
yektan de tu ferq di navbera wan
de nîne; di her çar hevokan de jî
subyekt yekejmar e û yekejmariya
wê di dawiya lêkeren de bi "e" yan
jî bi "ye" yê (çinkî "n" a tewangê
ya di dawiya "Kurdan" û "mîran"
de ji bo sivikkirinê nehatiye gotin
û bi tenê 'a' maye) hatiye xuyakir-
in û bi her du awayan jî gotin
rast e.

* Li vir divê li ser formeke din ya
pirejmariya obyekta di dema buhuri
ya lêkeren transîstiv de bê peyivin. Bi
taybeti Kurden der û dora Farqîn û
Diyarbekirî de demen buhuri yîn lêke-
ren transîstiv de pirejmariya obyektan
ne di dawiya lêkeren de, lê bi tewanga
obyekte bixwe xuya diken. Hevoka
"Leylayê sêv xwarin" li deveren
navbûri weha tê gotin: "Leylayê sêvan
xwar". Kurden van deveran ne bi tenê
haletê pirejmar, lê yekejmariya ob-
yekte jî bi tewanga obyekte bixwe
nîşan didin û şûna ku bibêjin: Eli (yî)
ker kuş, dibêjin: Eli kerê kuş.

Hinik kes iddia dikin ku ev 'e' ya
bi dawiya 'ker' ve zeliqiye, pirtika
binavkirina, nasandina nav e. Anku bi
wê 'e' yê em kerê bi nav diken, didin
nasin, yan ker bi me nas e, beri hingê
qala wê hatiye kirin. Ev iddia ne di
cihê xwe de ye. Çinkî di Kurmanci de
haletê nas, haletê binavkirî yê nav
eslê nav bixwe ye. Nav bi serê xwe
binavkirî ye, nas e. Di Kurmanci de ji
bona ku nasbûna nav bête xuya kirin,
çî pirtik bi nav ve nazeliqin. Eger
weha bûya, navê ku beri hingê qala
wî bûye, wê di hemû demen hemû
lêkeren de pirtika binavkirî bistanda.
Lê di lêkeren intransitiv de nav (sub-
yek) ci cara pirtika nastîne:

Zarok dimeş

Mêvan raket

Cendîme direvin

Pêşmerge diçin û.h.w...

Disan di demen niha û musteqbel
yîn lêkeren transîstiv de nav her tim bi
ser

Li Diyarbekir tarîx hat jiyandin

Getlîama dijmin û serîhildana gel

Yek ji şahidê bûyera Diyarbekirê Şeref Tajdîn nameyeke bi detay li ser bûyerê ji me re şand. Ji bo gîringiya tarixi ya vê bûyerê em kurtiya vê namê li gel sûretên ku muxabira me R. Dilan û Novinê kışandine, pêşkêş dikin.

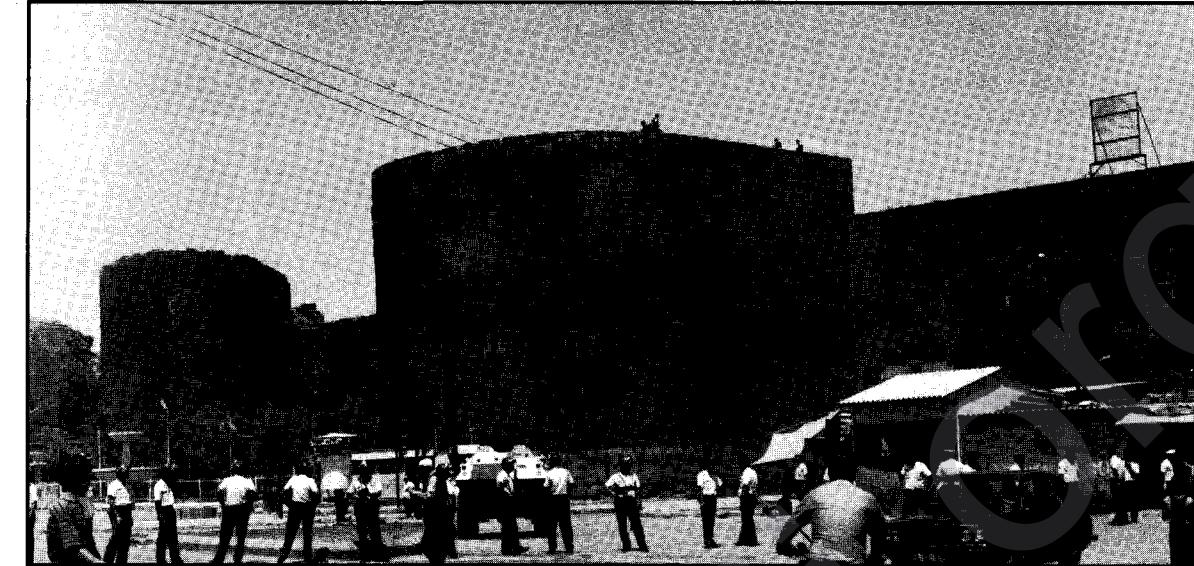
Li Madenê dema rakirina cenaze, 5-6 hezar wesayît besdarbûn, riya Diyarbekir û Elezîzê bi temamî hatibû girtin... (Foto: Armanc)

Du sê rojan berî şehîdbûna Vedat Aydin, Serokê Komela Mafê Mirovî ya Batmanê û endamekî komîta Karger ji alî hin hêzên dewletê ve hatibûn birîndarkirin. Ew anîbûn nexweşxana Diyarbekirê. Gava em cûn wir, Wedat ji li wir bû. Dergevan kes bernedida hundir. Vedat got: "Hevalno! Her çend dergevan me berra hundur nade ji, lê emê têkevin hundur. Haydê hevalno, bidin pey min." Em giş ketin hundur. Pişti em ketibûn hundir dergevan ban polîs kiribû. Wî Vedat nîşanî polîs da û got, "ev bû!" Dû re em cûn baxçê nexweşxanê. Vedat li wir axaftinek bi Kurdi kir. Li wir polîsan xwestin ku wî bigrin. Lê nikaribûn.

Rojekê pişti vê bûyerê, nîvê şevê sê kesên bi keleşînkof û têl-siz, têm mala wî, ji bo ku wî bibin qereqolê. Jina Vedat jê re dibêje "neçe", ew ji dibêje: "netirse, tiştek nabe, ez vana nas dikim, polîs in, ji şübeya sîyasi ne, ger ez dereng bîmînim, tu xeberê big-

ihîne hevalan." Vedat li gel wan hersê polîsan diçe. Pişti du rojan cesedê wî li nêzî bajarê Madenê dibînin. Gava ku heval û malbata Vedat vê dibihîzin, li gel 200 kesî diciñ Madenê.

Wê şevê gelek hevalan li ser cesedê wî nobet girtin. Roja din hevalan û HEP'ê izna meş û mitingê girtin. Ji her derê gelek kes û parlementer û rojnamevanê Tirk û biyanî ji hatin. Li Diyarbekir û qezayênderdorê ji % 100 herkesi dikana xwe girt. Seet 9'ê serê sibê bi deh hezaran kes ji Diyarbekirê bi rê ketin, wexta ku em hatin Erqenînê, jin pîr û zaro-kên Erxenê hemû derketibûn ser rî. Bi tîflî û bi işaretîn serkeftinê û sloganê "Vedat namire" berbi me hatin. Wan ji, gava bîhîstibûn ku Vedat hatîye kuştin, hemûyan dikanê xwe gitibûn. Ew ji bi me re bi rê ketin, em cûn Madenê. Riya Diyarbekir û Elezîzê bi temamî hatibû girtin. Beledîya Diyarbekirê û şirketa Öz Diyarbakır, otobosên xwe belaş

pêşkêş kiribûn.

Li Madenê me cenaze li ereba cenaze ya Belediyê kir. Bi hezaran însan kûr kûra wan bû digirîyan, diqîriyan, slogan diavêtin, hinekan ji li serê çiyan ala Kurdi li badikirin. Millet hat galeyanê, demeke dûr û dirêj her kes li dû cenaze meşîya. Slogan diavêtin. Pişti re li ser daxwazîya partîyê (HEP) her kes li erekbeyan siwar bûn û konvoya me bi rî ket. Bi deh hezaran erebe, texsi, otobos, qamyon, traxtor, em hatin Seyrantepêye.

Tabî di vê navê de ji Qeyserî û Entabê bi hezaran tîmîn xusûsî yên dewletê û polîs ji hatibûn Diyarbekirê.

De îcar bifikire ku bi deh hezaran erebe têkevin nav kolanên Diyarbekirê. Trafik bi temamî hat girtin. Me nihêrt ku nabe. Herkesi erekbeyan xwe li cî hişt û bi peyati em bi rî ketin. Cenaze li pêş û bi hezaran însan li dû, em berbi İstesyonê dimeşîyan û me sloganê Kurdi û Tirkî ji diavêtin. Bi rî de ji li gel ku polîs û tîman nedîhiştin, disa ji bi hezaran kes tevî meşî dibûn, ne deh, ne bîst, ne pêncî, bê mubalexe ji sed hezari bêtir kes dimeşîyan.

Polîsan riya Baxleran, Ofis û Mêrgahmedê bi temamî gitribûn. Nedîhiştin ku xelk werin tevî meşî bibin, lê xelkê xwe di kuçe û riyîn din re xwe digihandin cenaze.

Ji bajar û qezayênderdora Diyarbekirê ji gelek kes hatibûn, lê li Seyrantepê polîs û eskeran rî gitibûn, nedîhiştin ew têkevin nava

bajêr.

Me cenaze anî ber Mizgefta İstesyonê (Sumer Camî). Pişti nimêja cenazê, serokê partîyê Fehmî Işıklar axifi. Di axaftina xwe de got "Vedat ji teref kontrgerillayê dewletê ve hatîye kuştin. Jixwe dewlet ji bo ku çavê vî millefî bitirsine ci ji dest tê dike." Pişti re piçekî ji behsa jiyan û xebata Vedat kir.

Ji xelkê hinek li derderen Derê Ruhayê civîyabûn, dixwestin besdarî civînê bibin, lê polîsan nedîhişt. Fehmî Işıklar, berê xwe da polîsan û got: "Bihêlin bila xelkê me were cem me, yan na emê sazûmana we ya heyî bi serê we de hilwesînin."

Pişti re xelkêni ku li Derê Ruhayê û Mêrgahmedê civîyabûn, wan ji xwe gihadîn cenaze.

Wexta ku li dû cenaze em ber bi Derê Ruhayê dimeşîyan çend zarakan kevir avêtin bîna TRT'ye. Lê hevalan di wextê de muda-xele kirin û nehiştin. Ji malêndî derderan ji xelk her dihatin û tevî meşî dibûn.

Gava ku em ji Derê Ruhayê ber bi Derê Mêrdinê dimeşîyan, me dît ku li ser bedenê (sur) tîmîn xusûsî yên rûboyaxkirî bi silehîn xwe yên mezin û biçük xwe veşartibûn. Lê xelk nedîtişîya, ci zarok, ci pîr, ci kalê heftê salî, heta jînîn ku pitika wan di hembêzê de ji her dihatin tevî meşî dibûn. Li serê kuçan jin û zarokan av didan xelkê tîbûyi.. (Li kîlek)

dibûn. Li serê kuçan jin û zarokan av didan xelkê tîbûyi.

Em hatin ber qereqola Derê Mêrdinê. Li wir ji polîs, tîmîn xusûsî bi tang û silehîn xwe ketibûn kozikan. Çend zarokan disa dest pê kirin kevir avêtin polîsan û qereqolê. Komîta meşî û xelkê, derhal mudaxele kirin. Ji xwe kevir ji tenê li mertalê polîsan ketin, ji polîsan ji tu kes bîrîndar nebû. Lê, tîmîn li ser bedenê bêyî ku ferqê têxe nava zarok û mezin û jin û mîran, dest pê kirin, bi ser xelkê de reşandin, xelk dan ber gullan. Ev gullebarandina wan nêzî deh deqqeiyi ajot. Bi hezaran gulle hatin teqandin. Du kes her li wir mirin. Gelek kes ji birîndar bûn. Xelkê bi ambulans û texsîyan kesen birîndar birin nexweşxanê. Hinek kes ji ji tîrsa polîsan neçûn nexweşxanê.

Pişti re komîta meşî, li ber qereqolê wek bendekê ketin nabêna xelkê û polîsan, daku xelk bikarîn berbi goristana Derê Mêrdinê bimeşî.

Em hatin goristanê. Me cenaze defn kir. Serokê HEP'ê Fehmî Işıklar derket ser otobosa HEP'ê û got; "Emê hesabî viya li meclisê ji hukmata wan bipirsin."

Fehmî Işıklar, pişti ku bi walî û mudûrî emniyetê re axifi, got: "hevalno nuha bêteşqeley emê belav bibin herin malêñ xwe."

Dîmahîk: r. 11

Bi deh hezaran kes ketin bin darbesta Vedat (Foto: Armanc)

Li welat û li derveyî welat

Qetliama li Diyarbekirê hat protestokirin

Qetlikirina Vedat Aydin û wehşeta ku dewleta Tirk a di cenazê Vedat Aydin de kir, li Kurdistanê, li Tirkîyê û li Ewrûpayê bi tundî hat protestokirin.

PPKK û KUK-SE bi belavokeke müşterek qetlikirina Vedat Aydin proteso kîrin û dewleta Tirk wek failê bûyerê nişan dan. Di belavokê de armanca dewleta Tirk ji kuştina Vedat û terora wan a van dawiyen weha tê diyarkirin; "Nemaze hemû bûyerê van dawiyen careke dinidin nîşandan, bi wan ci dibe mal bila bibe, kolonyalist dixwazin pêsiyê li hisyarbûna netewi ya Kurdi bigrin. Her neferekî militan yê têkoşîna demokratik û netewi bi riya çavtirsandin û îmhayê bûye hedefen "çeteyen qatîl" ên kontrgerflayê. Bi vê riye dixwazin tevgerên gelêti pasifize bikin û di dawiyê de bidin sekînandin".

HEP (Partiya Ked a Gel) di belavoka xwe ya 15'ê Tirmehê de ji serî hetâ binî behsa rakirina cenaze û çebûna bûyerê dike û di dawiya belavokê de weha dibêje: "Berpîrsayrên sereke yên vê bûyerê hukûmat, erkânî herb û berpîrsayrên herfema idara urfi ne".

Amnesty International roja pişî dîtiina cedesê Vedat Aydin, reaksiyonek tund nîşan da, bûyer wek "idameke bêyi qerara mahkemî" diyar kir û bangî hemû endamên xwe kir ku Tirkîyê protesto bikin.

Nûcaya kuştina Vedat li Kurdistanê wek bombeyekî teqîya û bû sedamî reaksiyonen mezin li hember kolonyalîstan. Rojîre li Batmanê û li Bismilê esnafan dikani xwe girtin. Li Stenbolê kuştina Vedat Aydin hat protestokirin. Komek mezin ku di nav wan de rîvebirîn Komela Mafî Mirovi ya Stenbolê ji hebûn li meydana Cagalogluyê civîyan. Pişî degeyekê ji bo gîrimiya şêhî Veda rawestîyan, çûn ber qonaxa waliyê Stenbolê. Sûretekî Vedat li diwarê wilayetê xistin.

Pişî qelîfama ku dewleta Tirk di cenazê Vedat Aydin de kir, nefreta xelkê du qat bû. Roja pişî qetliamê esnafen Diyarbekir, Bismil, Nusêbin û Licê dikanêni xwe girtin, şoferen Bismilê tirimbêlen xwe nexebitandin. Roja din xelkê Kerboran (Dargeçit), Qiziltepe, Diyarbekir û Tatwanê dikanêni xwe venekirin. Li Tatwanê pişî xutbê xelk ji camiyan ber bi merkeza bajêr meşîya û li diji terora dewletê slogan avêtin. Roja 13'ê Tirmehê xelkê Cizîrê, Silopi, Hêne (Hani), Pasûr (Kulp) û Licê dikanêni xwe venekirin. Gundiyan Cizîrê û Nusêbinê ji bo protestoya bûyeran ber bi her du bajaran ve meşîyan. Çend hezar gundi riya E 24 ya di navbera Cizîr û Nusêbinê de qederekî îsgal kîrin. Xwedî kamyonen Nusêbinê bi kamyonen xwe riya ketina Cizîrê se'etekê girtin. Komek gundiyan din riya Herzex (İdfî) û Cizîrê girtin.

Li Konyayê, li dor 500 kesî di merkeza bajêr de xwepêşandanek kîrin û dû re bi sloganen Kurdi dest bi meşî kîrin. Polis ênşî bir ser meşvanan. Li dor 200 kes hatin girtin. Li İZMİRÊ Ji xwepêşandanek bi vî rengî çebû. Li Farsîn, Çinar, Mersin, Ankarayê û li gelek ciyêni din ji protestoyen cur bi cur hatin kîrin.

LI DERVEYÎ WELAT

Kuştina Vedat Aydin û qelîfama ku di cenazê wî de bi destê dewletê hate kîrin, li derveyî welat ji bi tundî hat protestokirin. Li gelek welat û bajarê Ewrûpayê li hember konsolosxanê Tîrkan meş û mitîng çebûn. Banke û burøyen şîrketa balafira Tîrkan (THY) hatin îşxalkirin.

Norweg: Komela Demokratik a Karkeren Kurd li Rogalandê roja 9'ê Tirmehê beyanek çapemeni derrick. Di beyanê de durutiya Tirkîyê bi mîsala kuştina Vedat Aydin nîşan dide û di dawiya belavokê de ji jî

hukumeta Norweçê ku bi Tirkîyê re di NATO'yê de ye, daxwaz dike ku giraniya xwe bide ser Tirkîyê ji bo terora xwe ya li hember gelê Kurd bide sekinandin. Roja 10'ê Tirmehê ji komîk Kurd meşek li hember konsolosxana Tirkîyê ya li Osloyê kîrin. Hinek ji meşvanan ketin nav baxçê konsolosxanê û camîn wê dan ber kevirin.

Swêd: Federasyona Komelê Kurdistanê li Swêdê roja 11'ê Tirmehê li ser bûyerâ Diyarbekirê bi Swêdî belavokekî informaflî belav kir. Federasyonê de belavokê de bi delîl û belge qala wehşeta Diyarbekir kî ji parlementoyê, ji partîyen siyasi û rexistînen humantîr daxwaza protestoyen li dij kîrinin rejhima zâlim a Tirkî, kir. Federasyonê, roja 12'ê Tirmehê her ji bo vê armancê li Stockholmê mişîngîk çekir. Di mitîngî de serokê Federasyonê Vildan Tanrikulu û birayê şehîd Vedat, Vehbî Aydin axaftin. Vehbî Aydin di axaftina xwe de got: "Bila ser gelê Kurd sax be, Vedat ne tenê birayê min bû; ew birayê me gişan bû... Ew, ji bona serxwebûna Kurdistanê, yekatiya hemû hêzîn netewi dixebebi. Dema me cara daw jî bi telefonê xeber da ew dîsa li ser yekatiya hêzîn netewi sekinî..." Ji bo Vedat Aydin li Federasyonê di rojîn 13 û 14'ê Tirmehê de sîn hat kîrin. Li Swêdê her ji bona armancâ protestokirina bûyerâ Diyarbekirê, bûroya THY hai îşxalkirin û hinek Kurdish ênşî birin ser konsolosxana Tirkîyê.

Roja 28'ê Tirmehê Komîta Swêdî bo Mafîn Mirovi yên Kurdish ji bo bîranîna Vedat Aydin civînek çekirin. Di civînê de serokê daîra Parastina Zarokan Thomas Hammarberg, serokê Partiya Çep a kevn ideolog C. H. Harmansson û parlamentera partiya

Hawîrdor Ranheld Pohanka û Vehbî Aydin peyivîn. Malmışanîj û Marika Lagercrantz helbest xwendin.

Fransa: Roja 12'ê Tirmehê grubeke Kurd 15 deqîqe bûroya THY'ê îsgal kîrin. Roja din bi besdariya gelek hêzîn Kurd û Tirk ve li Parisê mişîng û meşek protetoyê hat çekirin.

İngîlistan: Roja 12'ê Tirmehê konîsolosxana Tirkîyê ji ali komîk Kurd ve li dor 2 seitan hat îsgal kîrin.

Belçika: Roja 12'ê Tirmehê li dor 50 Kurdi bûroya Amnesty International îsgal kîrin. Armanca vê îşxalê balkîsandina awîren xelkê Belçika li ser bûyerâ Diyarbekirê.

Hollanda: Roja 12'ê Tirmehê li bajare Deventerê li dor 100 Kurd bi sloganan meşîyan ber konsolosxana Tirkîyê. Ji meşvanan hinekan kevir avêtin konsolosxanê. Polis çend heb ji meşvanan gitin.

İswîçre: Platformeke Kurdish ku HEVKAR ji di nav de heye, bi armancâ bala İswîçriyan bîksîne ser qelîfama Diyarbekirê di rojîn 11 û 12'ê Tirmehê de li Zürîh grewa birçîbûnê kir. Her vê platformeke li hember konsolosxana Tirkîyê di 12'ê Tirmehê de meşek çekir. Meşvanan, tacegulek reş danûn ber konsolosxanê. Di meşî de li dor 300 kesî besdîr bûn. Her di eynî rojê de komîk Kurd li ber derê konsolosxana Bernê xwepêşandanek çekirin. Hinek ji besdîr kevir avêtin avahîya konsolosxanê. Li Cenevre ji grûbêkê ênşî bir ser bûroya THY'ê.

Yunanistan: Di roja 11'ê Tirmehê de li Atînayê komîk Kurd bûroya THY'ê demekê îsgal kîrin.

Protesto û xwepêşandanen Li Almanya

Li seranserê Almanayê kuştina Vedat Aydin û qetliama ku dewleta Tirk di rakirina cenaze de kir, hat protestokirin. Li ser vê bûyerâ HEVKARî, Komîta Piştgiriya Kurdistan li Hamburgê, HEVKAR û KKDK belavok derxistin; terora dewletê protesto kîrin. KUK-SE û PPKK añaşek li ser Vedat Aydin çap kîrin û añaş li gelek bajarê Almanayê bi diwaran ve zeliqandin.

Hamburg: HEVKAR civînek ji bo bîranîna Vedat Aydin amade kir ku gelek müesse, rîxistin û şexsiyet besdar bûn. Di civînê de M. Ali qala jîyan û xebata Vedat Aydin a heta sala 1984'an kir. Giyasettin Yıldız ji qala xebata wî ya pişî 1984'an kir. Di axaftina xwe de bal kişand ser provakasyonen dewletê yên ji bo pêşigirtina têkoşîna netewi û civakî ya gelê Kurd. İsmailê Kurd ji li ser qanûna bi navê "anti teror"ê tê bi navkirin û encama wê sekinî.

Di 12'ê Tirmehê de Komîta Kurdistan ya li Hamburgê ji bo protestokirina kuştina Vedat Aydin û qetliama Diyarbekirê mitîng û meşek çekir. Gelek ji besdîr mitîng îşlikîn bi xwîn li xwe kîrin. Meşvan dema

gihiştin ber konsolosxana Tirkîyê tûrîkên xwînê avêtin pençere û dîwarên avahîyê. Ala Tirkîyê hat şewitandin. Hinek ji meşvanan kevir avêtin pencevîrên konsolosxanê. Di vê xwepêşandanê de 4 hevalbendîn HEVHAR'ê hatin girtin. Her ji bo vê armancê 4 roj li merkeza bajêr kon hat vegirtin. Di van 4 rojan de belavok hatin belavkîrin, axaftin hatin kîrin.

Koïn: Du mitîng çebûn. Mitîngek ji alîyê hevalbendîn PKK ve hat çekirin ya din ji ji ali platforma HEVKAR'ê ve li ber konsolosxana Tirkîyê hat li dar xistin. Roja 22'ê Tirmehê HEVKAR'ê li Koïnê ji bo Vedat, civînek bîranînê amade kir. Di civînê de F. Ekmen li ser jîyan, xebat û şexsiyeta Vedat peyivî. Vehbî Aydin ji li ser jîyan û şexsiyeta birayê xwe axatînê kir.

Hannover: Di roja 12'ê Tirmehê de li dor 100 hevalbendîn PKK'ê Banka Tirka "Ziraat Bankası" bi 3 seitan îsgal kîrin. HEVKAR'ê ji li ser bûyerâ Diyarbekirê civînek çekir. Di civînê de qala jîyan û têkoşîna Vedat a siyasi û netewi hat kîrin û li ser ruhê wî yê serokatiyê hat sekinandin.

Berlin: Li ber konsolosxana

Hindik-Rindik

QEMÇORÊ NASTÎNE

Wexta ku dewletê bi zor qemçor ji gundiyan distend, rojekê tahsildarek ji bo topkirina qemçorê çû gundeki. Gava xeba hatina tahsîldar li nav gund belav bû, gundiyan wek her tim, bi lez û bez hemû terşen xwe, heywanen xwe ji nav gund derxistin, birin li der û dora gund vesartin.

Lê ji qeza quđretê re vê carê xeber, zû negihîstibû Çolo. Çolo ji here were kerekî wî tenê hebû, lê rebeno cardin ji pê re nagihîne ku kerê ji malê bi dûr xe. Ji mecbûrî radibe dihere kerê ji êxur tîne alîyê malê, davêye erdê, her çar nîgen wî girê dide û dike nav nîvîna, lihêfê ji di ser serî re diqlubîne.

Dor tê mala Çolo. Tahsîldar li hewşê mîze dike, dihere êxur saxî dike tişteki nabîne. Dû re dihere alîyê malê, li wir ji tişteki nabîne. Pişî ku tişteki nabîne, xatir ji Çolo dixwaze û dihere. Lê berî ku wê ji hewşê derkeve lê hay dibe ku yek di nav nîvîna de ye. Tahsîldar ji xwe re dibêje "muheqqek yek nexweş e, nexwe vê nava rojê wê ji bo ci di nav nîvîna keve. Ji Çolo dipirse:

-Tu nemabû ku min ji bîr bikira, ma yê nexweş kî ye?

Çolo dibêje:

-Bavê min e.

Tahsîldar dibêje:

-Ê wê gavê ez herim li halê apê xwe bipirsim.

Wiha dibêje û dihere ser apê xwe. Bala xwe didê ku ci bibîne! Waye kerek di nav nîvîna de ye. Li ser vê, tahsîldar dizivire ser Çolo, jê re dibêje:

-Heyran, pişî ku ev camêr bû bavê te û apê min, hema bi Xwedê ez ji qençora wî ji te nastînim.

Amadekar: Z. Xamo

GÖTTINGER SNÄGGDRÖCKEN

Amadekar: Firat Cewerî

Din ji biaqilan bêtirin; lê li ba yên biaqil disan ji eqil bêtir dînitî heye.

de Chamfort

Ez çavnebârtyê ji yên ji xwe zanetir nakim, lê gunêhê min bi yên ji min nezantir tê.

Thomas Browne

Yê ku di bist saliya xwe de spehî be, di sî saliya xwe de ne xurt be, di cil salî de ne dewlemend û di pêncî saliya xwe de ji ne biaqil be; ew tu carî spehî, xurt, dewlemend an ji biaqil nabe.

George Herbert

Yê xizan ji pir tiştan bêpar e, lê yê çikûs ji her tişti...

Publilius Syrus

Mirovê biaqil hêdi dipeyive û zû dike.

Konfucius

Ger ji te bê ji yên din biaqiltir be, lê ji wan re behs neke.

Lord Chesterfield

Biaqil li ser sedeman munâqeşe dîkin, kêmeqil ji bîryaran didin

Anarchasis

Kêmeqil bi du celeban dibe; Yek jê ji dinî, ya din ji ji nezanî.

Eflatun

na Tirkîyê bi navê "Hêzîn Çep ên Şoreşger" komikekê xwepêşandanek çekir. Meşvanan kevir û boyaxa sor avêtin konsolosxanê. Sloganen "Kurdistan wê ji faşîzmê re bibe gorîstan", "Wê hesabê qetliama Diyarbekir bê pîrsin!" diavêtin.

Stuttgart: Roja 12'ê

Tirmehê li dor 30 kesî erîş birin ser konsolosxana Tîrkan. Cam û derebîn konsolosxanê û camen tîrimbêlen konsolosxanê hatin şikandin.

Li Dusseldorf, Nurnberg, Frankfurt, Karlsruhe:

jî li ber deren konsolosxanen Tîrkan mişîngîk protestoye çekir. Bi Al... Tîrkan û Kurdi axaftin hatin kirin, kuştina Vedat Aydin û qetliama Diyarbekir hat ricimandin.

Li Münihê ji platformeke

Kurdan ku HEVKAR jî di nav de ye li ber konsolosxana Tîrkan mişîngîk protestoye çekir. Bi Al... Tîrkan û Kurdi axaftin hatin kirin, kuştina Vedat Aydin û qetliama Diyarbekir hat ricimandin.

**V. Akkuzu
Almanya**

MADALYA KURDISTANÎ

Malmisanij

Tarixê ma û dewletanê serdestan zaf ray "muşterek" o. Gelekî meseley tarixî estê ki yew heta yîn di ma, heta bîn di nê dewletê serdestî estî. Nê meseley tarixê ma di çyêra ifade kenî, tarixê dewletanê serdestan di çyêra ifade kenî. Madalya Kurdistanî (Kurdistan Madalyasi) zî wina (ina) ya.

Madalya Kurdistanî ci ya?

Mireyanê Cizîra Botanî ra Mîr Bedirxanî (tarixê mergê yê: 1869), vera Dewleta Osmanî isyanî kerdî. Tanî zeman xwi verro dabi labelê peynî di Îngilizan û Frensizan Osmanîyan ra waşti ki yê Kurdistan ra veji. Mesela êlçiyê girdê Îngilistani Mr. Layardî, Sultan 'Ebdulmecidî rê tewsiye kerdî ki Mîr Bedirxanî da wej biko û bixapêno biyaro Estembul. Osmanîyan zî bi tevir-tevir dek û dolavan û ordiyêdê girdî (xîsim) zorê Mîr Bedirxanî kerdî. No ceng di serekê ordiyê Osmanîyan Muşîr Osman Paşa bi. Osmanîyan teqwîmî hîcri gore 15 Şâ'bana 1263 [1847] di Mîr Bedirxan hêşîr girotbi, bi cenû gedanê yê ya berdi Estembul. Wica ra zî surgun kerdî, erşawitbi (riştî) adaya Gîrît a ki Deryayê Sipî (Akdeniz) di ya.

Ver û peya Madalya Kurdistanî (Kurdistan Madalyasi)
Kurdistan, sene 1263 h [1847]
qaliney: 2,7 santîmetre, herayey (çap): 1,5 milimetre

Wexto ki Mîr Bedirxan tepişiyabi, Îngilizan Sultan 'Ebdulmecid tebrik kerdî.

Semedê ki zorê Mîr Cizîra Botanî û Kurdan berdi, serey dewleta Osmanî asan bibi. Aw semed ra zî Sultan 'Ebdulmecidî madalya daybî serekwezîfî (sadrazam), waliyanî Müsîl, Xarpêt, Sêwas û Erzurumî, Muşîr Osman Paşa'y, defterdarî û tanî zabitan û eskeranê xwi. Na madalya ra vâtîn "Kurdistan Madalyası" (Madalya Kurdistanî). Tanî kitaban gore na madalya hîrî* bêjî (tewiri), tanînî gore zî car** bêjî bî: zerrî, sêmîni û muresse (bi kerranê erjayeyan xemîlnaya). Wayirê madalya, na madalya xwi vera kerdînî (sênedê xwi di leqnayî).

Kurdistan, sene 1263 h*

Kilma (kirra) qali na madalya, yew belgeye îşxalkerdîş yew parçeyê welatê ma ya. Derhêqê na madalya di mi verî zî çend kitaban di tanî çi wendbi. Rojêk ez pê hesiyaya ki yew "Zafer Madalyası" (Madalya Serkewtişî) Lutfu Baksi di esta. Mi meraq kerd û mi

tembul yenî. Gama ki mi rî çi lazim bo, ez yînî ra vanâ; yê zî mi rî anî, ez peranê yînî dana û ti ra gêna. Nê şinasian ra yew camêr Hezîran 1990 di sibi Estembul. Wica di yew 'entîferotoxî (antikaci) heti na madalya dibî, erfinaybî ardibî. Mi zî biney (tikê) karê ye da, ti ra erfinay.

-Canêrôdî ki day to, zanayî ki na Madalya Kurdistanî ya?

-Ney, ney, nêzanayî. Yê ra vato "Zafer Madalyası" (Madalya Zaferî) ya, "derheqê Kurdan di ya"; yê zî erfinay arda.

*Biewnî: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1951, cild: II, riperr: 342

-Necdet Sakaoglu, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, riperr: 73

**Biewnî: Meydan Larousse Ansiklopedisi, cild: VII, riperr: 729-730 ra neqklärdox: Hürri Göktas, Kürtler Işyan-Tenkil, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991, riperr: 16

-Türkiye'de İlkler

WEDATO BISMİLLİJ KAM O?

Wedato Bismîlij (Vedat Aydin) Kam bi? Wedat 1954 di dewanê Bismîli ra Haciya Kurdan di marda xwi ra bi. Mektebo veren (ilkokul) dawa xwi di, mektebo miyanîn (ortaokul) Bismîli di, fise zî Tîlerman (Kızıltepe) di wendi. 1975 di Enstituya Perwerdekerîya Diyarbekir (Diyarbakır Eğitim Enstitüsü) di dest bi wendis kerd, 1978 di na enstitu qedênen yû bi mamosta (mu'allim).

Wedat, hefi ra zî DDKD (Komela Kulturî ya Şoresger-Demokrafîk) û komela mamostayan TÖB-DEM di xebitiya. 1980 di barbererdîş yê ameyîş cunta eskerî ya faşîsi ra pey tepişya, işkenceyo vişî di. Semedê endameya (iyelik) DDKD û KIP (Kurdistan Îçi Partisi) ra derheqê yê di da'wa abî. No semed ra heta 1985 Hefixaney Eskerî yê Diyarbekir di mend. Wedat him işkence di him zî hefixane di vera zulm û ta'da barbaran xwi vero da, teslim nébi.

Hefixaney Eskerî yê Diyarbekir di Komela Heqanî Mérdimî (İnsan Hakkları Derneği) di xebitiya. Kongreya na komela di, Ankara di Kurdi xeberti û no semed ra heqdî yê di da'wa abî. Semedê na da'wa ra pansas roj Hefixaney Ankara di mend. Yê, mehkemaya Ankara di zî Kurdi xeberti da.

Wedat, mergê xwi ra ver Partîya Keda Sanî (HEP) di xebitiyayî û serekê şubeyê Diyarbekir û na parti bi. Şewa tarîya 5'ê menga (asma) Temmûza 1991 di, mensûbenê kontrgerilla o Diyarbekir di keye ra girot berd, işkence û ezdî reydi kîşî; terhê yê zî berd nizû qezay Ma'den di est binê yew pirdî.

10'ê menga Temmûza 1991 di bi des hezaran merdim û cinaza Wedat Ma'den ra ardi Diyarbekir. Vatisan gore, Diyarbekir di 50-60 hezar kes semedê cinaza yê ra kom bibi (gazeteyanê Tirkan nuş) ki 25-50 hezar kes kom biyo. Wexto ki milleti waşt cinaza berî goristan, posis û tîmanê Tirkan hîrisê (hucumî) milleti kerd, beyntarê yînî û milleti di lej vejiya. Nê lej di gelek kesî (xeberanê peyenan gore 12 tenî) kîşiyat, geleki birîndar bîfî yan zî tepişiyat.

Ma ewro hewna vêşî muhtacê ayabîyayışî yê

Behram Arda

Foto: Cenaza Vedat Aydinî di bi des hezaran a Kurdî kom bî

(Foto: Novîn)

Nê deman di him Kurdistanê Vakufî di, him jî Kurdistanê Başûrî di zaf çyî û benê. Timê xususî yê dewleta Tirkan û yê çimandê însan ver o qellîman virazên, zek Diyarbekir di jî kerd bi deshezaran a însan danê gullan ver. Kontrgerilla o yo bi wasitaya "îmanê kişîn" a, şoresger û welatperweran remmeno û kişeno. Buroyan, keyan û teksîyanî kesanê welatperweran û organizasyonanê demokratikan di bombey û yenê teqneyî. Kişta bîn ra jî dewleta Tirkan, bi deshezaran a eskeran, komandojanê koyan, tîmanê xususîyan û müsîfanî dewan a; bi tanq û teyazan a hîris kerd Kurdistanê Başûrî ser.

* Metodê newe yê "lejî xususî", Diyarbekir ra dest pa kerd:

-18'ê Hezîran 1991 di, taksîya serekê verinê HEP (Partiya Ked a Xelqî) a Diyarbekir Avukat Mustafa Özen di bombayê teqîya û taksîya ci parce parce bî.

-25'ê Hezîran 1991 di, bînaya buroyanê İHD (Komela Heqanî Mérdimî), kovara Medya Güneşi (Roja Medya) û Özgür Halk (Xelqo Azad) di, bombayê teqîya û zîraro giran deya û buroyan û buroyanê çosmeyan (dor-marân). Arşîv û dokûmanê (belgeye) nê hîre heme buroyan ameybî tîvdayış û tayn dokûmanî vinî bîbî.

-2'ê Temmûza 1991 di, no fin Batman di taksîya meslîlendê İHD, Siddîk Tanî di bombayê teqîya û o bi lajê xu (xwi) ya dirbetin (bîfîndar) bî.

-5'ê Temmûza 1991 di, tîmanê kontrgerillay nîmeyê şew di, serekê HEP a Diyarbekir, şoresgero bîters Vedat Aydin keyedî ci ra girot, berd kîşî û cesedî ci est nezdîyê qezayê Ma'denî.

-8'ê Temmûza 1991 di, tîmanê kontrgerillay, waşt serekê HEP a Entabî, A. Selam Sakûlî jî şew nîmeyê şewa keye ra berê, lebelê ney welatperwerî kîberê xu ïnan rî niyakerd û nesî.

-10'ê Temmûza 1991 di, merasimê cenazedê Vedat Aydinî di, tîmanê xususîyanê dewleta Tirkan, bi deshezaran a însan da gullan ver, 12 merdimî kîşiyat, bi seyan a merdimî dirbetin (bîfîndar) bî.

-11'ê Temmûza 1991 di, Diyarbekir di polisân dûraxa dolmuşan di Remzi İl tepîş, berd işkence bi ci kerd û dim a eşî nezdîyê dûkandê ci. Remzi İl pâncês rojan dim a merd.

Nê deman di mintiqanê binan di jî dewleti zaf welatperwerî kîşî.

* Cenazedê Vedat Aydinî di serekê HEP

daxîl, parlamentezanê na parti jî zaf koteke wérî. Goreyê ki dim a nînan va, tîmanê xususîyan bi zanayini dayê parlamentezan ro û zaf nengi nînan çinayê. Lebelê mesûlanê hûkûmatî û parlamento sembolik bo jî kontekwerdiş parlamentezan protesto nêkerd. Se-rekwezîrê dewleta Tîrkye, Mesut Yılmazî, eşkere him HEP û parlamentezan ci him ji heme sosyalist, şoresger û welatperwerî Kurdan tehdît kerdî û kîlîmey va "kam nê karan mîyan di bo, ganî (gereg) nefîcandê ci rî hîzîr bo". Serekkomarê Tîrkye Turgut Özal jî wexto ki şî Diyarbekir, Kurdi tehdît kerdî û wesfî xu û dewleta xu ya kolonyalisti day, va "eke icab bikero ma do cayandê ïnanê teberi di jî bidê ïnan ro". Turgut Özal bi nê qisan a sînîala mudaxelekerdişê Kurdistanê Başûrî jî day.

Nê çîyan musna (nawit) ki idarekerdozanê dewleta kolonyalisti, qandê (semedê) ki bi rayâ ters û xoffi ya ayabîyayışî millî û hereketê ki roj bi roj şaristanan (sûkan) di xurtbene û shada legal di xu weş musnene, vindarnê, heme çi girotu xu çim. Dewleta Tîrkye heta nika teberê şaristanan di zaf çi kerdi bî labelê mesûlyeteyê ci rasterast nîgirotbî xu ser. Qedihamê dewa Gerê (Çevrimî) no xusus di müsalêndo zaf baş bi. Labelê çîyo ki Diyarbekir, Batman û 'Entab di bi û hewna (hîna) jî beno, weş musneno ki "lejî xususî" yan jî "lejî leymin" o ki o yo vera hereketê millî û reyayîş (filîtiyayîş) Kurdistanî de-wam keno, bi metodanê neweyan a hera beno.

* Wexto ki 4'ê Agustosa 1991 di di gerfillayanê PKK qerekolendê sînor di des eskerî kîşî û hewt eskerî jî remnay, hukûmatê Tirkan qerar da û 5'ê Agustosa 1991 di ordîya Tirkan'erd û hewra hîrisê Kurdistanê Başûrî kerd. Teyaranê F-4, F-104, F-16, helikopteranê Puma û û bînan mintiqaya Behdînînî ro bi tonan a bombey varnay. Zek ame vatî helikopterê keşîfî yê "Hêzê Çakûçî" (Çevik Güç) jî mintiqe di geyrayê. Hukûmatê Tirkan va "hedefî hîrisî kampê PKK yê". Labelê no tenya perçeyen-dê hedefî hîrisi bi Verê ney demeyê, hazireya hîrisê Kurdistanê Başûrî bîbî. Hetta rojnameyan (gazeteyan) behsê na hazirey kerdi. Diyarbekir di qisekerdiş Turgut Özal jî na mesela sînîalenda akerda bî. Qandê ney jî ma nika ra vermîa nê lejî bigûrê. Ganî ma bîbî desyeyê kardîya xo yanî yê millet û welatî xu. Welatperwerye nê wezîfi dana ma hemînan ver. Him Kurdistanê Vakufî di him jî Kurdistanê Başûrî di ewro roj ma hewna vêşî muhtacê ayabîyayışî yê ayabîyayışî.

* Nê çî heme zaf wezîfeyan anê partîyan, grûpan, kesanê sosyalist, şoresger û welatperweran ver. Ganî parti û organizasyonê Kurdan destandê dişmenan di nêbê desteyê kardî; lejî pê yanî "lejî birakîşî" nêkerê. Dewleta dişmenan a jî merdim şeno roşo qisey bikero û tayn çîyan di pê bikero labelê ganî qet çîyê nêbo sebebî dişmeneya ma-beyndê parti û organizasyonê Kurdan.

* Qandê ki hîrisê ordîya Tirkan ra pey der-heqê nê hîrisi di fîkrê parti û organizasyonê Kurdan tayn sînîalê lejî birakîşî day, ganî ma bîbî desyeyê kardîya xo yanî yê millet û welatî xu. Welatperwerye nê wezîfi dana ma hemînan ver. Him Kurdistanê Vakufî di him jî Kurdistanê Başûrî di ewro roj ma hewna vêşî muhtacê ayabîyayışî yê ayabîyayışî.

Dûmahîka nivîsan

Dûmahîka nivîsan

Dûmahîka nivîsan

Kurd û hêviyên...

Piraniya van kesan iro di nav partîyan de karbîdestê kar û barej rojane dîmeşînîn, pir normal e ku ew, kar û baran li gor terbiya xwe bimeşînîn. Ji ber vê yekê ez ne optimist im ku li Kurdistanê bêserüberî, talan û şêlandan zû bisikine û istikrareke cîvakî zû bi cîh bibe. Di ser wan tiştan re ji, iro ew reqabeta di navbera partîyan de a ku rengekî bê mesuliyet dimeşî, xeter û tîrsê dide pêşîya gel.

Tevî wan kil û kîmasyan, tiştîn ku meriv pê serbilind be ji helbet hene. Di dîroka Kurdan de Kurdish ci cara hewqas erdê rizgar-kirf nexistiye bin desten xwe. Pişti hewqas tişt ji manewiyata pêşmergan pir bilind e. Li ba pêşmergeyan qeneteke pêk hatîye

ku Saddam cardin nikare Kurdistanê dagirbike. Ew alîkariya navteví alîkariya dike ku gel di hotîn herî dijwar de bijî.

Tîşte ku herî giřing li Kurdistanê iro hebûna cepheke Kurdistanî ye. Ji bo Kurdistanê, hebûna cepheke Kurdistanî û kombûna piraniya xelkî di bin siya cephe de helbet pîr bas e. Wek her kes dijane, li Kurdistanâ Başûr ji deh salan vir de ye ku şerî birakujiye hebû. Iro hêdî hêdî rê li ber şerî navxwe tê girtin. Meriv dikare bêje ku partî bixwazin dest bi tiştî wiha bikin ji, gel wê zû bi zû musade neke. Her kes dizane ku pîr dijminen gelê Kurd û Kurdistanê hene. Bêguman dijmin her demê wê muhawele bike ku wan hêzân bîne hemberî hev.

□

Di Kurmancî de yekejmari...

Polisian xanî hilweşand Kurdistan gund ava kîrin.

Wek tê dîtin ku subyekt hatîne te-wandin, obyekt wekî xwe mane û ji te-wnga subyekte em fam dikin ku Eli û Heval nîr û yekejmar in, Mîvan û Leyla mî û yekejmar in, Kurd û Polis di formê pirejmariyê de ne. Lî obyekt? 'ker-nan-zarok-sêv-xanî-gund' wekî xwe mane, nehatîne guhertin. Yekejmar-pirejmariya obyektan ji dawiya lêkerê xuya ye: 'ker-nan-xanî' yekejmar in, 'zarok-sêv-gund' pirejmar in. Eger koka lêkerê bê pirtik be: wek kuş, xwar, hilweşand, mirov dijane ku obyekt yekejmar e, eger 'in' bi koka lêkerê ve zeliqî be, mirov dijane ku obyekt pirejmar e. Lî mîbûn yan nîrbûna obyektan ne xuya ye. Em nizanîn ku 'ker-nan-xanî-zarok-sêv-gund' peyvîn mî yan nîr in.

Bi kurtî bê gotin, di demenî niha û musteqbel yêner lêkeren transtîv de subyekt wekî xwe dimîne, pirejmariya wê ji

dawiya lêkerê xuya ye, mîbûn yan nîrbûna wê ne xuya ye. Obyekt tê te-wandin: yekejmar-pirejmar-pirejmar, mîbûn yan nîrbûna wê ji pirtika te-wangê ya ku bi subyekte bixwe ve diziliqe, tê xuyakîrin. Obyekt wekî xwe dimîne: yekejmar-pirejmariya wê ji dawiya lêkerê xuya ye. Lî mîbûn yan nîrbûna wê ne xuya ye.

Di demenî buhuri yêner lêkeren transtîv de subyekt te-wandin: yekejmar-pirejmar, mîbûn yan nîrbûna wê ji pirtika te-wangê ya ku bi subyekte bixwe ve diziliqe, tê xuyakîrin. Obyekt wekî xwe dimîne: yekejmar-pirejmariya wê ji dawiya lêkerê xuya ye. Lî mîbûn yan nîrbûna wê ne xuya ye.

Lewra ji hevokên:
Leylâyê sêvan xwar
Eli kerê kuş
ne rast in û rastiya wan weha ye:
Leylâyê sêv xwarin
Eli (yî) ker kuş.

Qetliama dijmin...

Li ser bircen bedenê bi sedan tîm hebûn, li ber qereqolê dîsa wisa, hemû rî hatibûn girtin. Tenê riya ber qereqolê vekirî bû ku ew ji tîjî polis bûn, û riya ku diçû çemê Dîcleyê vekirî bû. Dora me bi temamî hatibûn girtin. Herkes li ciyê xwe rûnişt. Çimki polisan pênc pênc ban herkesi dikirin, pişti kontrola huvîyetê, ew digirtin. Ji ber vê yekê ji xelk berbi polisan neçû. Hinek berbi çemê Dîcîlê, hinek berbi goristanê reviyan.

Li ber goristanê qulikek bedenê hebûn. Ji xelkê hinekan xwestin di wir re têkevin nav bajîr, ez ji bi wan re bûm. Em di wê qulikê re derketin ser caddê, edî me ber xwe nedît, ji her alî de gulle bi ser me de dibarîyan. Li wir kî mir kî ma ez nizanîm, lê gelek kes birîndar bûn. Em ketin nava kuçeyen teng. Lî vêcarê ji ji helikopteran gulle bera me didan. Di kuçan de xelkê deriyê xwe ji herkesi re vedîkir. Di kuçeyekê de jînikekê ban me kir, ez û çend heval em ketin hundur, nîzî seetekê em li wê man.

Pişt re em dîsa derketin, kuçê kuçê em hatîn Mêrgahmedê. Li wir ji di nabêna xelkê û polisan

Malmisanij
Said-i Nursi
ve
Kürt Sorunu

Adresa xwestinê
Jîna Nû
Box: 30
740 22 Bällinge
SWEDEN

Wehşeta Ordiya Tirk...

Pişti hefteyekê içar ordiya Tirkî leşkerê xwe bir ser sinorê Iranê ji. Ji ber ku ji rojnamevan û ajansên cîhanê re qedexe ye ku têkevin herêmê û ji ber sansora li herêmê heye, di van êrişan de kes nizane çend kes hatîne kuştin yan ji birîndar bûne. Agahdarî tenê ji alî berpirsiyaren hukûmeta Tirkî ve tê dayîn: Li gor iddiayen Wezîre Parastinê yê Tirkîye Barlas Dogu (13'ê Tebaxê): "di êrişê de eskerek û parastavaneke gund hatîne kuştin, 13 esker ji birîndar bûne. Ji PKK'ê ji 35 kes hatîne kuştin". Li gor agahdarîyên berpirsiyaren PDK-Iraqê û Yekiti ji nîzî 40 kesen sivil hatîne kuştin û zerarek mezin gihîştiye herêmê.

Talebanî û Tirkîye

Wexta ordiya Tirk Kurdistanâ Ir-aqê bombardiman dîkir, nûnerê Serokê PDK-Iraqê Mesûd Barzanî, Muhsîn Dizayî û Serokê Yekîtiyê Celal Talabanî li Tirkîye bûn û bi berpirsiyaren dewletê re guftûgoçêdir. Wan, di derheqê guftûgoyen xwe yêni bi hukûmeta Iraqê re agahdarî didan Tirkîye û ji wan alîkariya xwarin û derman dixwes-tin. Tê gotin ku hukûmeta Tirkîye dawxazên wan qebûl kirine, lê bi şertî ku ew li Kurdistanâ Iraqê cî nedîn hêzên Kurdistanâ Tirkîye û PKK'ê. Û li gor beyana Celal Talabanî edî wê pêşmerge

sinorê "Tirkîye û Iraqê" bibarêzin. Talabanî wiha dom dike; "Bila herkes here ser erdê xwe têkoşînê bide. Em çawa li Tirkîye, li Iranê, li Sûriyê têkoşînê nadîn, ew ji bila li Bakûrê Iraqê nedîn. Ez vi tiştî ji bo nesihetê nabê-jim, usûl weha ye. Adetek din yê PKK'ê heye ku ew diçin bi dijminen Kurdistan re hevkariyê çedîkin. Nuha ji têkiliyên wan bi hukûmeta Iranê, Iraqê û Sûriyê re hene."

Cihan bê deng ma

Hukûmeta Tirk dibêje pişti şerî Xelcî li herêmê valayiyek çêbûye û loma ji ew mudaxale dikin. Lî wek tê zanîn wexta li herêmê valayiya otoritê tunebû ji ordiya Tirk pişti derba 12'ê Îlonê sê caran (Gulan-1983, Tebax-1986 û Adar-1987) êrişî Kurdistanâ Iraqê kiribû. Tirkîye û Iraqê bi hev re peyman çêkirin û li gor vê peymanê ordiya Tirkîye kîngê bixwesta dikaribû 20 km têketa hundîr "sinorê" Iraqê û Kurd bikuşana. İro ev peyman ji tuneye, Tirkîye hûquqê navnetevi îhlal dike, lê cîhan bêdeng e û Tirkîye protesto nake. Bi tenê Almanya, Sovyet, Swêd û Swîsrê bûyer protesto kîrin. Wezîre Derve yê Almanya Hans Dietrich Genscher bi devkî nota da Tirkîye û got ku

Dewleta Tirk di şerê li hember gelê...

kir û sistematiq ji merkez-ekê programkiri dom kir. Bombe li dû hev di avahiya Komela Mafen Mirovi, Ko-vara Özgür Halk, Medya Güneşî, dikana bayîye rojnama Aziz Eroğlu, tirimbela serokê Komela Mafen Mirovi ya Batmanê teqîyan. Di eyni wexte de serokê bel-edîya Hilalê û 3 mirovên wî û li ser rîya Erxenê ji 5 gun-diçîn welatparêz hatîne kuştin. Bêguman li pişt ve terorê, hêzên dewletê yêni bi navê kontrgerilla têni bi navkirin hene.

Terora dewletê ya bêper-wa di meha Tirmehê de ji dom kir. Bi revandin û dû re kuştina serokê HEP'a Diyarbekir Vedat Aydin te-terora dewletê gihîşt qona-keke nuh. Şeva 5'ê Tirmehê, 3 polis di desten wan de tîving û tîlsiz avetiñ ser mala Vedat Aydin û bi úcba ku wê wî bîbin qereqolê ew ji malê derxistin. Mudûrê Emniyeta Diyarbekirê û mesûlên "ewlekari" dan diyarkirin ku hay û guma-na wan ji vê meselê tuneye. Pişti 3 rojan, laşê Vedat Aydin giş birînen işkencê û tije gulle li nêzi Madanê di bin pirekê de hat ditin.

Dewletê ji berê ve sanar-yoya xwe çêkiribû û li hemû detayan fikribû. Laşê wî wendanekiribûn dakû bibe tirsek mezin di nav gel de. Wan dizanibû deh hezar, sedhazar bi kin

"Tirkîye bi vê êrişê ne tenê huquqa navnetewi, her wiha pey-manen NATO û Helsinkiyê ji îhlal kîriye."

Erişî ordiya Tirk li Ewrûpayê ji alî hêz û organîzasyonen Kurdistan ve ji hat protesto kîrin. Bi vê wesîlê Federasyona Komelê Kurdistanê li Swêdê meş û mitîngek li dar xist. Hevkariya Rêxistinê Kurdistanê li Swêdê, belavokek belav kir û li ser vê bûyare bi Wezareta Derva ya Swêdê re rûniştin. PKKK û KUK-SE bey-anek müşterek belavkîrin. Di beyanê de cî dan van dîtin: "Tiştîn ku hukûmeta Tirkîye li ser vê êrişê û 'valayiya otoriyeke' li Kurdistanâ Başûr dibêje, di eslî xwe de munâqşeyen otonomiyê ji têde, çêbûna imkan û pêşketina têkoşîna tevgera rizgariya Kurdistanê ye. Tevî vê erişê ku tê gotin di firehiya 5 km de wê 'herêmek tampon' yan ji 'şerîda ewlekariyê' çêbe, bi vî tiştî hedef ew e ku ast-tengen bixin navbera têkîlî hêvkariyê perçen Kurdistanê û dewleta Tirk qontrola xwe ne tenê li ser Kurdistanâ Bakûr û her wusa li ser perçen din ên Kurdistanê ji xurtir bike û bi vî awayî têkoşîna tevgera rizgariya Kurdistanê bife-tisine."

Lewend Firat

yekê ji aliyê "hinekan" ve tê gulebarankîrin û di cî de dimre.

Roja 25'ê Tirmehê endamî HEP'ê Muhammed Bozan dema ji avahiya partîyê derdi keve "wendâ" dibe. Heta nuha tu şopa wi nehatîye ditin. Di eyni rojê de endamî komita rêvebir a HEP'a Tatwanê, Sadrettin Akkaya û endamîn partîyê İhsan Amaç û Avni Ongan di tirimbela xwe de tê gulebarankîrin. Sadrettin Akkaya dimre, İhsan Amaç ji birîndar dibe.

Roja 30'ê Tirmehê mu-hasebeciyê HEP'a Bornovayê Hasan Ozdemir ji aliyê 5 kesan ve tê revandin. Pişti 4 seet pê işkence dîkin û lê gefa mirinê di-xun û jê re dibêjin, "ger tu rehet nesekinî wê dawiya te ji wek a Vedat Aydin be", dû re wî berdidin.

Terora dewletê di meha Tebaxê de ji dom kir. Ji aliyê "hinekan" ve bajarê Cizirê hat gulebarankîrin. Keçikek 14 sali li serê xanîyê xwe mir. Roja 11'ê Tebaxê li nahiya Nusêbinê, Akarsuyê ji bûyera Cizirê dûbare bû. Li wê derê ji 3 kes mirin. Eynî rojê li gun-dê Cizirê, li Hisarê zarokan qumbelek "dîtin". Dema pê listin 3 zarok mirin.

M. Bextiyar

Niviseke Mehmed Uzun

Di hejmara heftan a kova
ra Hêviyê (ya ku Enstituya Kurdi
li Parîsê diweşîne) de bi navê "Dr.
Abdullah Cevdet" niviseke Mehmed
Uzun derket. Di vê nivisa
xwe de Mehmed Uzun li ser kitêba
min, *Yüzyılımızın Başlarında
Kürt Milliyetçiliği ve Dr. Abdulla
Cevdet jî dîtinêni xwe di
nivise.*

Ji bo ku Mehmed Uzun fîkrêni
xwe bi niviskî pêşkêş kiriye ez jê
re sipas dikim. Bi niviskî
îfadekirina dîtinan bi xwe li ba
min karekî hêja ye.

Mewlanzade Rif'et

Di nivisa Mehmed Uzun de
çend paragraf hene ku ez jî dixwaz
zim li ser wan fîkrêni xwe diyar
bikim. Mehmed Uzun weha di
nivise:

"... Di dawiya nivisara xwe
de, min dil heye agahiyeye biçük
li lêkolîna Malmisanij zêde bikim
û çewîyeke wî ya biçük jî nîsan
bidim."

"Agahiyâ ku ez qal dikimê, li
ser Mewlanzade Rif'et e. Ew ronakbirê kurd yê bextres jî yek ji
wan Kurdan e ku ji bir bûne.
Malmisanij di lêkolîna xwe de, bi
kurtî behsa vî ronakbirê dike. Lê
welê dixuye ku Malmisanij baş bi
jiyana vî ronakbirê kurd nizane.
Nemaze, bi jiyana wî ya pişî
1923'an. Mewlanzade Rif'et jî,
herweki Malmisanij dibêje, yek
ji wan 150 kesan e ku ji Tirkîyê
tên avêtin, di sala 1923 de. Pişî
1923 an, ew tê li Beyrûdê bi cîh
dibe û dijî Mustafa Kemal û Komara
Tirkîyê dixebite. Gava Kurd
rêkxistina Xoybûnê tînin pê, ew
di dan û standinê Kurdan û
Ermenan û Fransian de roleke
mezin dilize..."

Mehmed Uzun di vê paragrafê
de diyar dike ku min di kitêba
xwe de bi kurtî behsa Mewlanzade
Rif'et kiriye. Ev yeka rast e, min
bi kurtî behsa wî kiriye. Kitêba
min ne li ser Mewlanzade Rif'et e,
li ser Dr. Abdullah Cevdet e,
loma jî ne sert e ku ez bi dirêjahi
behsa herkesî bikim. Herçî Mew
lanzade Rif'et e, gava ku min mu
nasib dîtiye min behsa wî kiriye,
mesela di du kitêbê min* ên din
de jî hin agahdarî di derheqê wî de
hene.

Gava Mehmed Uzun dibêje
"Lê welê dixuye ku Malmisanij
bas bi jiyana vî ronakbirê kurd
nizane. Nemaze, bi jiyana wî ya
pişî 1923'an." naye fêm kîrin ku
ew çawa gîhiştiyê vê qena'etê.
Tişte ku meriv ji vê cumleyê der
dixê ew e ku Mehmed Uzun der
heqê Mewlanzade Rif'et de tiştine
gîringen din dizane. Lê gava me
riv dewama nivisa wî dixwîne,
dibîne ku ew di vî warî de bi pi
ranî hin agahdarîyê ku di kitêba
min de jî hene, dubare dike. Min
bi Tirkî nivîsandiye, ew bi Kurdi
dîniyîse. Çend tiştîn ku min bêas
nekiriye jî ew lê zêde dike. Em
binêrin ka ci dibêje:

1)"Mewlanzade Rif'et jî, her
weki Malmisanij dibêje yek ji
wan 150 kesan e ku ji Tirkîyê

tên avêtin, di sala 1923 de.
Pişî 1923 an, ew tê li Beyrûdê bi
cîh dibe."

2)"Gava Kurd rêkxistina Xoy
bûnê tînin pê, ew jî yek ji himda
ren partiyê ye..."

Berî her tişti divê ez viya bi
bêjîm: Bi qasî ku ez dizanîm,
listeya 150 kesen ku Mehmed
Uzun qala wan dike, ne di sala
1923'an de lê di sala 1924'an de
şiklê xweye dawîn girtiye.

Ji ber ku diyar nekiriye, meriv
nizane Mehmed Uzun vê agahda
riya dawîn ji ku derdixe lê bi qasî
ku ez dizanîm çavkanîyê çap
bûyi yê Kurdistan ên ku behsa da
mezrandina Xoybûnê dikin, behsa
himdarîya Mewlanzade Rif'et na
kin. Mesela, Ehmedê Abdureh
man Axa ku besdarê Kongreya da
mezrandina Xoybûnê bûye, di
bîranîn xwe de navê besdarê
Kongra Xoybûnê dîniyîse. Di nav
wan navan de Mewlanzade Rif'et
tune. Dîsa di destê min de belgeya
peymana navbeyna partîya Er
menîyan Taşnakzûtyûn û Xoybû
nê heye ku di 29. 10. 1927'an de
hatîye îmzikirin. Di binê vê bel
geye de îmza heşt endamên komî
ta merkezî ya Xoybûnê heye lê
navê Mewlanzade Rif'et di nav
wan de jî tune.

3)Mehmed Uzun derheqê
Mewlanzade Rif'et de weha de
wam dike:

"Herweha wî kitêbek jî nivî
sîye. Kitêb li ser tevgera Mustafa
Kemal, Komara Tirkîyê û bûyer
rênen wê rojê ye. Tevî ku ew bûn 5
6 sal ku ez li pey kitêb me min
hê jî ew peyda nekiriye. Ez li vê
derê navê kitêbê dîniyîsem. Heye
ku kitêb li nik hinan hebe, yan jî
hin bikaribin wî peyda bikin.
Navê kitêbê Tirkîye İnkilâbin
İçyüzü ye. Mewlanzade Rif'et
heta mirin (1930), bi awakî
xurt, di nav tevgera kurdi de xeb
itî."

Rast e, Mewlanzade Rif'et ki
têb nivîsîye lê ne tenê kitêbek, bi
hindikahî sê kitêb. Hema min bi
xwe du kitêbêni wî xwendine ku
yek ji wan a ku Mehmed Uzun 5
6 sal e "li pey" e. Herçiqas Meh
med Uzun kitêb bi xwe nedîstîbe jî
behsa naveroka wê dike: "Kitêb li
ser tevgera Mustafa Kemal, Komara
Tirkîyê û bûyeren wê rojê
ye." Di vê cumleyê de jî kêmâsi
heye. Tirkîye İnkilâbinin İçyüzü
ya ku min xwendîye, ji nîvî zêde
tit cî dide bûyeren dema Os
manîyan. Lî "li ser tevgera Mu
stafa Kemal, Komara Tirkîyê û
bûyeren wê rojê" jî beşek gelek
dirêj tê de heye. Yanî gotina Meh
med Uzun -ji ber ku kitêb
nedîstîye û çavkanî jî nîsan nedaye
ezê bêjîm texmîna wî- rast e lê
kêm e û ji texmînan zêdetir ji me
re belge diven.

Kitêba Mewlanzade Rif'et,
Tirkîye İnkilâbinin İçyüzü li
Helebê çap bûye û tê de adresa
Mewlanzade Rifat weha hatîye
nivîsin:

Heleb
Babî'l-Ferec
Sarraf Ibrahim Araklıyan
Efendi vasutasiyla Mewlanzade Ri
fat Bey

Posta kutusu: 8
Mehmed Uzun dibêje ku "ew

Mewlanzade Rif'et

bek nivîsîye (li gor nivîsandina
Mewlanzade Rif'et bi xwe, Radi
Azmi yek ji hevalên wî bûye).
Min bi xwe kitêba Radi Azmi
nedîstîye lê li gor agahdarîyê
bibliyografîk navê wê weha ye:
Mewlanzade Rîfat Bey Siyasi
Hayatu ve Tercüme-i Hali, 1930.

Tarixa wefata M. Salih Bedirxan

Di paragrafek din de Mehmed
Uzun weha dinivise:

"Çewtiya ku ez qal dikimê jî,
li ser salen Mehmet Salih Bedirxan
e. (Çewti di esasê xwe de,
çewtiya ku Malmisanij jê dest
kewti bûye, ye). Li gor çavkaniya
Malmisanij, Mehmet Salih Bedirxan,
nevîyê Bedirxan Pasa, kurê Mahmut
İzzet Bedirxan, pis
mam û xwezûrê Cewdet [Divê ku
Celadet be-Malmisanij] Alî Bedirxan
û bavê Rûgen Bedirxan e,
di gerê cihanê yekemîn de, gava
ew 63 salî bûye, çûye rehmetê.
Ev ne rast e. Ev çend sal in ku ez
li ser vî ronakbirê hêja yê kurd
dixebitim. Li gor çavkaniyê min
û agahîyen ku min berhev kirine,
Mehmet Salih Bedirxan di sala
1874 an de hatîye dinê û di tarîxa
1 Nisan 1915 an de wefat kiriye.
Ango; gava ew çûye rehmetê, ew
ne 63, lê 41 salî bûye."

Wekî ku xuya ye iddia Meh
med Uzun ev e ku M. Salih Be

dirxan gava çûye rehmetê, ne 63
lê 41 salî bûye. Dibe ku iddia wî
rast be lê agahdarîya ku min daye,
min ji kitêba Rewşen Bedirxan
Xanim girtiye û min çavkanî jî
nîsan daye: *Sefahat Mine'l-Ede
bi'l-Kurdî, Beyrût, 1954, rûpel:*
65.

Rewşen Bedirxan qîza M. Sa
lih Bedirxan e. Mehmed Uzun di
bêje ku ev agahdarîya wê ya de
rheqê bavê wê de şas e (Rewşen
Xanim hîn diji, ez hêvî dikim ku
ev cumleyen min bigihîjin wê û
ew bikaribe di vê meselê de agah
darîyek tekûztir bide). Lê Mehmed
Uzun jibo iddia xwe çavkanîyek
yan jî belgeyek nîsan bidana wê
baştir bûya. Li gor gotina wî, "ev
çend sal in" ku li ser vî ronakbirê
hêja yê Kurd dixebite. Béguman
karekî baş dike lê gava ku dibêje
"li gor çavkaniyê min û agahîyen
ku min berhev kirine" û tu
çavkanî an jî belge pêşkêş nake,
xwendevan nizane qesta wî ji
belge û agahîyan ci ye. Bi hêviya
ku belgeyên xwe bide zanîn, ez
jibo agahdarîyan sipasî wî dikim.

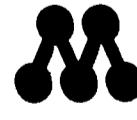
*Binêre: Malmisanij û Mehmed
Lewendî, Li Kurdistana Bakur û Li
Tirkîye Rojnamegeriya Kurdi, Uppsala,
1989

-Malmisanij, Said-i Nursi ve
Kurt Sorunu, Uppsala, 1991

Di Hilbijartina meclîsa wîlayetê ya di 15'ê Ilonê de deng bide!

GELO TU DIXWAZÎ MECLÎSA WÎLAYETÊ

-lênêrîna nexweşan - lênêrîna diranan
-trafika otobus û trênen - pirsgirêkên di warê
personal û tiştîn din de, çilo çareser bike?

Moderata
Samlingspartiet

Folkpartiet

Centerpartiet

Socialdemokraterna

Vänsterpartiet

Miljöpartiet